

İDARE

Dahiliye vekâletinin aylık mecmuası

Yıl: 10

Haziran 1937

Sayı:111

RESMÎ KISIM

İdari Taksimattaki Değişiklikler
Tamimler

GAYRİ RESMÎ KISIM

İstatistik ve İdare

Selim Sabit Aykut

Fransız memur rejimi (Son)

Hasan Şükrü Adal

Kısa İdare Haberleri

H. Ş. A.

Resmî Kısım

İdarî taksimattaki değişiklikler

Kararname

Sayı: 13020

Birinci madde — Erzurum vilâyetine bağlı Çat kazasının merkezi; şimdiki bulunduğu Çat köyünden kaldırılarak vilâyet merkez kazasına bağlı Aşkale nahiyesinin merkezi olan Aşkale kasabasına ve Aşkale nahiyeye merkezi de Çat köyüne kaldırılmıştır.

İkinci madde — Bu nahiyeye ve kazanın adları yeni merkezlerinin adlarıyla anılmak üzere eski Çat kazasında kalan Gökoęlan nahiyesi Hınıs kazasına ve Tercanın Gölviran nahiyesile Çat nahiyesi de bütün köyleriyle birlikte Aşkale kazasına bağlanmıştır.

Üçüncü madde — Bu kararnamenin icrasına Dahiliye Vekili memurdur.

20 Mayıs 1937

Kararname

Sayı: 13024

Madde 1 — Bursa merkez kazasına bağlı Kestel nahiyesinin merkezi şimdiki bulunduğu Kestel köyünden kaldırılarak, yine Kestel adile anılmak üzere aynı nahiyeye içindeki (Büyük Susurluk) köyüne götürülmüştür.

Madde 2 — Bu kararnamenin icrasına Dahiliye Vekili memurdur.

20 Mayıs 1937

Tamimler

EMNİYET İŞLERİ UMUM MÜDÜRLÜĞÜ

ÖZ:

1926 Paris beynelmilel mukavelenin Peru hükümetince tasdik edildiği H.

Sayı: 6959/10424

17/3/934 tarih ve 2066/68 sayılı tamime ektir.

Otomobil seyrüseferine dair 1928 Paris Milletlerarası mukavelenamesinin Peru Hükümetine ait tastiknamenin işbu hükümetin Paristeki elçisi tarafından Fransa Hariciye Bakanlığına tevdi kılınmış olduğu mezkûr nezaretin tebliğine atfen Paris elçiliğinden Dış Bakanlığımıza bildirilmiştir.

Tamimen tebliğ olunur.

24/5/937

Ş. IV.

Sayı: 6960/10425

Bazı yabancıların maliye dairelerine veya hususî eşhasa olan borçlarını ödemediği Türkiye'den çıkabilmek için sahillerimizde kabotaj yapmakla beraber civar memleket ve adalar, limanlarına da uğrayan gemilere, bir Türk limanına gidecekmiş gibi binerek, huruç vizesi almaksızın seyahat ettikleri ve geminin uğradığı yabancı memleket limanında karaya çıktıkları İzmir vilâyetinin Emniyet Md. ifadesile yazılı 26/3/937 tarihli ve 1532 sayılı tahriratından anlaşılmaktadır.

Bu gibi hallerin önüne geçilmesi için ecnebi limanlarına uğraması mukarrer olan Türk gemilerine binen yabancıların kanaatbahş teminat göstermedikçe pasaport ve huruç vizesini hâmil olmalarının usul ittihazı tamimen tebliğ olunur.

Gereği için sahil ve bilgi için bütün vilâyetlere yazılmıştır.

24/5/937

Ş. IV.

ÖZ:

Otomobil seyriseferi beynelmilel Paris mukavelesi tatbikatı H.

Sayı: 6962/10426

I — 24 Nisan 936 tarihli otomobil seyrüseferi beynelmilel mukavelesi hükümlerinin İngiltere hükümetince (Honduras'de Seychelles) adalarında, İngiliz Somalisinde, Şimalî Borneoda, Trinité ve Tobago adalarında mer'iyet mevkiine konulmasına karar verildiğine ve mezkûr mukavelenin beşinci maddesi gereğince işaret mahsus olarak:

Honduras için	B	H
Seychelles adaları için	S	Y
İngiliz Somalisi için	S	P
Şimalî Borneo için	S	N B
Trinité ve Tobago adaları için	T	D

Remizlerinin kabul edildiği İngilterenin Paris Büyük elçiliğinin işaretine atfen Paris Büyük Elçiliğimizden Hariciye Vekâleti vasıtasile bildirilmiştir.

. Ona göre gereğinin yapılmasını rica ederim.

II — U. Müfettişliklere ve Valiliklere yazılmıştır.

24/5/937

Ş. IV.

Sayı: 6963/10427

İvat Franko adındaki şahsın İstanbul vilâyetinden aldığı 11/8/936 tarihli ve 2300 sayılı pasaporta yurdumuza gelmek için Paris Konsolosluğumuza müracaatla 23/4/937 gününde 5136/769 No. ile vize ettirdiği ve bir gün sonra da

mezkûr pasaportu kaybettiğine dair mahallî polis komiserliğinden vesika ibraz ettiği ve bu şahsın memleketimizde seyahatini temin maksadile 27/4/937 tarihinde 5/55/18 sayılı bir seyahatlik pasaport verildiği adı geçen konsolosluğumuzun iş'arından anlaşılmıştır.

Kaybedilmiş olan ve yukarıda tarih ve numarası yazılı bulunan pasaportun başka bir şahıs elinde görüldüğü takdirde alınarak iptal edilmek üzere Vekâletimize gönderilmesini rica ederim.

2 — Umumî Müfettişliklere ve Vilâyetlere yazılmıştır.

24/5/937

Ş. IV.

ÖZ:

Hasan Kâşif hakkındaki ıskat kararının refedildiğine dair:

Sayı: 6964/10428

Ek: 17/4/935 gün ve 6658 sayılı yazıya:

1 — Varnada oturan ve İstanbul Alemdar nüfusunda kayıtlı bulunan Kâşif oğlu Haşan Tahsinin vatandaşlıktan çıkarılması hakkındaki karar hükmü İcra Vekilleri Heyetinin 1/4/937 gün ve 2/6299 sayılı ikinci bir kararile refedilmiştir.

Hakkında tebaamız sıfatile muamele yapılmasını rica ederim.

2 — Umumî Müfettişliklere ve bütün Vilâyetlere yazılmıştır.

24/5/937

Ş. IV.

ÖZ:

Müddeti bitmeden sahifeleri dolan pasaportlar kâğıt yerine 20 kuruşluk boş pasaport ilâvesi H.

Sayı: 6965/10429

Kırk yapraklı pasaportlar basılmadan evvel verilmiş olan pasaportlardan müddeti bitmeden sahifeleri dolanlara bir defaya mahsus olmak üzere kâğıt yapıştırmak ve iltisak noktaları resmî mühürle mühürlenmek suretile muamele olunması muvafık olacağı 27/11/935 gün ve 8412 sayılı tamimimizle bildirilmiştir. Ancak yabancı memleketlerde müddeti bitmediği halde yapılan seyahatler dolayısıyla sahifeleri dolmuş olan pasaportlara bedeli mukabilinde ve ilâve edilecek boş sahifeler yerine kaim olmak üzere bir kordon ile bağlanmak ve kırmızı mühür mumile mühürlenmek suretile ikinci bir cüzdan ılsakı müteamel olduğundan pasaport müddetine tesiri olmamak üzere cüzdan ılsakı usulünün daha amelî ve diğer memleketlerdeki teamüle de uygun olması noktasından muvafık görüldüğü Hariciye ve Maliye Vekâletlerinden bildirilmiştir.

Evvelce ilâve edilmiş ve iltisak noktalarından resmî mühürle mühürlenmiş olan kâğıt sahifelerin yerine bundan böyle müddeti bitmeden sahifeleri dolan pasaportlara “20” kuruş bedeli mukabilinde cüzdan ilâve etmek suretile pasaporta müddeti hitamına kadar kullanması muvafık görülmüştür. Ana göre muamele yapılmasını rica ederim.

Bütün Vilâyetlere ve Müfettişliklere yazılmıştır.

24/5/937

Ş. IV.

ÖZ:

Batan ve karaya oturan yabancı vapurların tayfa ve yolcularının vizeleri H.

Sayı: 6961/10730

13/4/937 gün ve 5237 sayılı yazıya karşılıktır:

1 — Muhalefeti hava dolayısıyla sularımızda batmak veya karaya oturmak gibi tehlikeye maruz kalan yabancı vapur yolcuları ile gemi tayfalarının vizeleri hakkında olunacak muameleye dair Maliye Vekâletinden alınan 20/4/937 gün ve 24356/14/10535 sayılı yazı örneği ilişik olarak gönderilmiştir.

Ona göre muamele yapılmasını rica ederim.

2 — Karşılık olarak İstanbul Valiliğine re'sen sahil vilâyetlerine ve Trakya U. Müfettişliğine yazılmıştır.

24/5/937

Maliye Vekâletinin 20/4/937 gün ve 24356/10555 sayılı yazısı örneğidir.

3786/4901 sayılı ve 13/3/937 tarihli yazıları karşılığıdır:

Muhalefeti hava dolayısıyla sularımızda batmak veya karaya oturmak gibi arızî ve mücbir sebebler karşısında kalan yabancı vapurların sahil şehirlerimize çıkardıkları kazazede yolcu ve tayfalardan vize harcı aranılıp aranılmayacağı ve bunlar hakkında olunacak muamele tetkik edildi.

1 — Bu gibi ahvale maruz kalan ecnebi vapurları hareket ettikleri mahalden ya Türkiye limanlarına uğramak maksadile hareket etmişlerdir ve yahut da diğer bir ecnebi limanına gitmek üzere iken ahvali mücbire dolayısıyla limanımıza iltica etmek mevkiinde kalmışlardır,

Gemi Türkiye limanlarından birine müteveccihen hareket etmiş ve yolda fırtına veya sair mücbir sebepler dolayısıyla tehlikeye maruz kaldığından yolcu ve tayfalarını sahillerimize çıkarmış ise bu yolcular meyanında Türkiyeye gelmek üzere bilet almış olanlardan bittabi pasaport vizesi aranmak icabeder.

Gemi yolcularından Türkiyeye gelmek arzusunda bulunmadıkları, biletlerinin ve gemi evrakının tetkikile anlaşılabilir mahallî konsolosluğumuzdan vize almak mecburiyetinde olmadıkları gibi hareket ettikleri limanda Türk şebbenderi veya konsolosu yoksa 20/teşrinisani 334 tarihli pasaport kanununun 13 üncü ve 17 inci maddeleri hükümlerine göre yine vize almak mecburiyetinde olmadıkları cihetle bunlardan vize aramağa mahal yoktur. Tayfalar esasen yolcu vaziyetinde olmadıklarından ve karaya çıkmaları zaruret sevkile vukubulduğundan bunlardan da vize aranması mevzuu bahsolamaz.

Geminin batması dolayısıyla yolcuların şahsî vaziyetlerini tesbite imkân bulunmadığı takdirde vize aranılmasına da imkân olamayacağı düşünülmektedir.

2 — Kazaya maruz kalan vapur, bir ecnebi limanından diğer bir ecnebi limanına gitmek üzere idi ise yolcu ve tayfalarının memleketimize gelmek maksadı mevcut olamayacağından bunlardan vize aranmasına da mahal görülememektedir.

3 — Bu gibi kazazedelerin memleketimizden çıkışları sırasında, memlekette ilk posta ile ayrılmış ve kazanın tevliit ettiği zaruret miktarından fazla ikamet etmemiş olanlardan çıkış vizesinin de aranmaması kanunun ruh ve maksadına uygun olacağı, ve fakat kaza dolayısıyla memlekete çıktıktan sonra kazanın tevliit ettiği zarureti aşacak şekilde ikametini uzatanlar hakkında umumî hükümlerin tatbiki icabedeceği mütalea olunmaktadır.

Keyfiyeti arzeylerim.

Ş. IV.

ÖZ:

Ecnebi konsolosların memuriyet havzaları haricindeki Vilâyetlerle yapacakları muhabereye dair:

Sayı: 7222/11012

1 — Ecnebi konsolosların memuriyet havzaları haricindeki vilâyetlere tahrirî şekilde müracaatla tebaaları hakkında malûmat talep ettikleri, vilâyetlerin cevap verilmesi hususunda tereddüde düştükleri anlaşılmaktadır.

Ecnebi konsoloslarının münhasıran kendi memuriyeti havzaları dahilinde bulunan en yüksek mülkiye memuru olan valiler ile muhabere edebilecekleri ve havzaları haricinde bulunan vilâyetler valileri ile doğrudan doğruya muhabere edemeyecekleri derkârdır. Böyle bir müracaat vukuunda, konsolosluğa verilecek cevabın diplomatik yolla konsoloslara tebliği için, Vekâletimize gönderilmesinin usul ittihazını rica ederim.

2 — Umumî Müfettişliklere ve Vilâyetlere yazılmıştır.

29/5/937

Ş. IV.

Sayı: 6356/11026

Muhtelif yerlerde zabıta memurları tarafından halka karşı sui muamele yapıldığına dair acı haberler alınmaktadır.

Polis; yurd içinde en centilmen, en nazik olması lâzımgelen ve halkın ihtiyaçlı anlarında kendilerine şefkat duygusu ile yardımda bulunması gerekli olan bir Devlet memurudur. Halk ile daimî temas halinde bulunan polis memuru; İçtimaî hizmetini yaparken halkı lüzumsuz yere ürkütmekten, incitmekten çekinmeli ve bütün dikkatini; halkı hükümete karşı daha fazla ısındırmağa hasretmeli-

dir. Bu da ancak; halkın muhtelif şekildeki müracaatlarına karşı çok ciddi bir alâka göstermek ve tervici mümkün arzularını sür'atle yerine getirmek ve şahıslarını ilgilendiren işlere karşı fazla hassasiyet göstermek suretile Hükümet teşkilâtına sevgi ve muhabbet duygularını arttırmak imkânlarını temin sayesinde kabil olabilir. Bu itibarla aşağıdaki maddelerde yazılı noktalara dikkat ve itina edilmesi lüzumlu görülmüştür:

1 — Kat'î ve zarurî ihtiyaç ve lüzum olmadıkça istirahat çekilmiş olan bir yurddaş sorgu, ihbar, tebliğ gibi sebeplerle davet edilmemelidir.

2 — Polis karakoluna her ne şekilde olursa olsun davet edilecek bir vatandaşa; nezaket kaideleri haricinde hırçın ve çirkin muamele yapılmamalıdır.

3 — Polise vaki olacak her müracaat; sınıf ve derece farkı gözetilmeksizin nezaketle karşılanacak ve cevabsız bırakılmıyacaktır. Bilhassa; her karakolda ve polisin hususî not defterinde mıntakası dahilinde oturan maruf zevatın ikametgâh adresleri vazih bir surette yazılı bulunmalıdır.

4 — Tren istasyon ve iskele gibi ecnebilerin ekseriyetle uğradıkları yerlerde vazife alan polis memurları çok hassas davranmalıdır.

5 — Halka sebepsiz dürüş muamele yaptıkları, salâhiyetlerinin fevkine çıktıkları sabit olan emniyet mensuplarının bu hareketleri sicillerine geçirilerek terfi hakları üzerinde müessir olacaktır.

Bu emir; Emniyet müdür ve âmirleri tarafından her polise okutturulacak ve bu mevzu üzerinde bütün polis teşkilâtının konferanslarla tenvir edilmesi temin olunacaktır. Bu hususta azamî hassasiyet gösterilmesini Vali arkadaşlarımdan rica ederim.

31/5/937

MAHALLÎ İDARELER UMUM MÜDÜRLÜĞÜ

ÖZ:

2575 sayılı kanunun birinci maddesinin yanlış tatbik edildiği H.

Sayı: 4386

Umuru belediyeye müteallik ahkâmı cezaiye hakkındaki 1608 sayılı kanunun bazı maddelerini tadil eden 2575 sayılı kanunun 3 üncü maddesinde (Vilâyetlerde Belediye Reisleri bulunan yerlerde muavinleri ve Belediye şube müdürleri beş liraya kadar ve kazalarda Belediye reisleri 3 liraya kadar 1608 sayılı kanunun 1 inci maddesinde cezayı müstelzim hususlardan dolayı hafif para cezası tayin ederler. Bu cezanın tertibine salâhiyetti olanlar bizzat gördükleri hallerde ceza verilecek eşhasa hareketlerini ihtardan sonra tayin edecekleri cezayı kendilerine tefhim ederler. Bu suretle cezalar kat'î olup aleyhine adli ve İdarî kanun yollarına müracaat olunamaz) denilmekte olduğu halde bir kısım belediyelerde zabıta memurlarının tuttıkları zabıt varakalarına müsteniden ceza tertip ve infazına kıyam edildiği yapılan teftişlerden anlaşılmaktadır. Mezkûr maddenin mütaleasından da anlaşıldığı veçhile Belediye reislerinin veya muavin veya şube müdürlerinin bizzat müşahede ettikleri cezayı müstelzim ahvalden dolayı ceza tayinine salâhiyetleri olup görmedikleri hususat hakkında tutulan zabıt varakalarına müsteniden ceza tertibine salâhiyetleri yoktur. Vilâyetlerde Belediye reisleri bulunan yerlerde muavin ve şube müdürleri ve kazalarda Belediye reisleri için verilmiş olan bu ceza tayini salâhiyeti nahiye ve köy Belediye reislerine verilmemiş olduğundan bu yerlerdeki Belediye reisleri bizzat müşahede ettikleri cezayı müstelzim hallerden dolayı da ceza veremezler.

Kanunların yanlış tatbik edilmeleri halinde itiraz yollarına müracaat suretile bunların tashih ve iptali mümkündür. Fakat matlub olan vatandaşların ihkâkı hak ve tashih muamelesi için itiraz yollarına müracaat mecburiyetinde bırakılmamalarıdır. Yanlışlıkların tashihi ve hak-

kın istihsali bir takım eşkâl ve merasimi kanuniyenin ifasına mütevakfıf bulunduğu cihetle masraflı ve külfetli bir iştir. Ayrıca usul ve mevzuata vakıf olmıyan kimseler için hakkın ziyamı da intaç edebilir. Binaenaleyh kanunların tatbiki hususunda kendilerine salâhiyet verilmiş olanların bu gibi hususata değerlerde mütenasib dikkat ve ehemmiyet atfetmelerini rica ederim.

Bütün vilâyetlere yazılmış Umumî Müfettişliklere arzedilmiştir.

26/5/937

Suret

Sayı: 4387

1— Bazı Belediyelerin ve evlenme memurluklarının evlenme işlerine ait olan muhabere evrakını 2721 numaralı kanunun 2 inci maddesine dayanarak üçte bir ücretle postaya tevdi ettikleri ve bu ücretleri halktan aldıkları veya mektupları ücretleriyle birlikte postaya halka verdirdikleri Karđı belediyesinden Ankara Evlenme memurluğuna gönderilen bir mektup münasebetiyle yapılan muhabereden anlaşılmıştır.

Mezkûr kanun maddesile üçte bir ücrete tâbi tutulan müraselât belediyelerin kendi işlerine ait olan mektup ve saireye mahsus ve münhasır olup halka verdirilmesi gerekli ücretlerde tenzilât yapılmasının kanuna uygun bulunmadığı arzdan varestedir.

Belediyelerin ve Evlenme memurlarının postaya verdikleri veya bilvasıta verdirdikleri müraselâtın Belediye işine ait olup olmadığı posta memurlarınca tayin edilemeyeceğinden, bu yüzden hâzinenin zararına meydan bırakılmamasını teminen posta ücretleri halka verdirilmek icap eden müraselâtın üzerlerine Adliye dairelerince yapılmak-

ta olduğu gibi (Şahsa aittir) şerhi verilmesi lüzumunun Belediye reislerine tamamen tebliğine müsaadelerini dilerim.

26/5/937

Vilâyetine

1 — Nafia Vekâletinden alınıp örneği yukarıya dercedilmiş olan yazı muktezasının ifası için alâkadarlara müessir tebligatın yapılmasını rica ederim.

2 — Bütün vilâyetlere yazılmış ve Umumî Müfettişliklere arzedilmiştir.

JANDARMA GENEL KOMUTANLIđI

Ş. I.

ÖZ:

Koruculara verilen silâhlar hakkında olunacak muameleye dair:

Sayı: 45301

Silâh ve cephanesini kaybeden, sakatlıyan korucular hakkında muhtelif vilâyetlerce ayrı ayrı muamele yapılmakta olduğu görüldüğünden bundan sonra bu silâhlar hakkında aşğıdaki esaslar dahilinde muamele olunmalıdır.

1 — Köy Kanununun 75 ve 76 ıncı maddelerine göre koruculara verilecek silâh ve cephaneler Jandarma daireleri tarafından bizzat bekçilerin kendilerine verilmeyüp bu silâh ve cephaneler mazbata mukabilinde ve demirbaş olarak ihtiyar meclisine verilir.

Mazbata veren ihtiyar meclisi müddetlerinin hitamında tekrar seçilmedikleri takdirde evvelce vermiş oldukları mazbatalarını geri almaları ve yeni heyetin köylerine verilen bu silâh ve cephaneler için ayrıca bir mazbata ver-

meleri lâzımdır. Aksi takdirde kaza Jandarma komutanlıklarında bir dosya içerisinde saklanacak olan bu mazbatalarda isimleri bulunan ihtiyar meclisi hakkında gereken kanunî muamele yapılacağı zaruridir.

2 — Bekçilere verilmek üzere ihtiyar meclislerine verilen bu silâhlar jandarmanın silâh kuvvesine dahil bulunduğundan bunların gaip olmamasından ve kıymeti harbiyelerini gaip etmemeleri için iyi bir surette bakılmasından birinci derecede mahallin Jandarma Komutanları mes'ul bulunmaktadır. Bu maksatla korucular üzerinde daimî bir kontrol ve murakabe hakları vardır.

3 — Silâh ve cephanesini kayıtsızlığı yüzünden gaip eden veya isteğile aherin eline geçmesine sebep olan korucuları Köy Kanununun 82 inci maddesi mucibince İhtiyar meclisi hemen işten çıkarılmakla ve haklarında ayrıca ceza yapılması için keyfiyeti hükümete bildirmekle mükelleftirler. Muhtarın haber vermesi üzerine Jandarmaca bu hususta yapılacak tahkikat evrakı kaza kaymakamlığına verilir. Silâh ve cephanenin bedeli usulüne tevfikan hükümetçe ödettilir. Ayrıca müsebbibinin ceza görmesi için de Memurin muhakematı kanunu mucibince haklarında muamele yapılır.

4 — Yapılan yoklamalarda bekçi silâh ve cephanelerine gereği gibi itina gösterilmediği görüldüğü ve yahut bekçi silâh ve cephanesini kaybetmiş olmasına rağmen Muhtar Köy Kanununun 82 inci maddesindeki salâhiyet dairesinde hareket etmemiş ve hükümeti de haberdar etmemiş olduğu anlaşılırsa, bu defa mezkûr silâh ve cephane hakkında mazbata veren ihtiyar meclisi hakkında gereken muamele yapılarak kaybedilen silâh ve cephane bunlara hükümetçe tazmin ettirmekle beraber ihmal ve terahilerinden dolayı da haklarında ayrıca kanunî muamele yapılmalıdır.

5— Gerek silâh ve cephane tazmininde ve gerekse başka suretle olsun hiç bir sebep ve behane ile Jandarmanın paralı işlere el sürmemesinin ve ilgilendirilmemesinin teminini rica ederim.

6 — Genel Mufettiřliklere, Vilâyetlere, Emniyet İşleri U. Mûdûrlûğüne, Vilâyetler İdaresi U. Mûdûrlûğüne, Mahalli İdareler U. Mûdûrlûğüne ve Teftiş Heyeti Başkanlığına yazılmıştır.

27 Mayıs 937

Gayri Resmî kısım

İstatistik ve İdare

— Geçen sayıdan devam —

İstatistik dairesine mütemadiyen muhtelif mahiyette yeni yeni vazifeler verilir. O derecede ki bunlar asıl istatistiğin çerçevesinden çıkar. Böyle bir daire daha ziyade bazı mertebe tarihî ve edebî bir istikametle umumî bir kayıtlar ve anketler kalemi olur.

Bu; ahvali haziranın, önüne geçilmesi gayrı mümkün bir surette intaç eylediği tahavvül ve tekâmüldür.

İstatistik dairesinin inkişafı ile faaliyeti ve idareye karşı olan meziyetlerini ve hizmetlerini takdir etmek bittabi bir istatistikçiye ait olmamakla beraber bir Alman istatistikçisinin bu yolda yaptığı bir tebliğ münasebetile burada «Goethe» nin sözlerini zikretmeme müsaade olunmasını rica ederim: «Yalnız serseriler mütevazidir, cesurlar filiyattan zevk alırlar.»

Bu sözler bana İsveç müverrihi «Geijer» in aşağıda bir az lâubaliyane tercüme ettiğim sözlerini hatırlatıyor: «İnşam iyi olmalı amma enayi olmamalı» öyle iken bir istatistik idaresine karşı dermeyanı mutat olan ittihamların ekseriya o idarenin kâfi derecede faal olmamasından değil belki fazla faaliyet gösterilmesinden ileri geldiği memnuniyetle görülmüştür. Tabiatile istatistik dairesinin çok masrafa malolduğu da ittiham makamında söylenir. Maamafih bir idarenin yeni teşekkül etmiş faaliyet sahası geniş bir istatistik dairesine sahip olmasının muhassenatı anlaşıldığı zaman sitayişler de diriğ edilmemiştir.

* * *

Maahaza istatistik faaliyetinin bazı semereleri, istatistik ile âmirlerince malûm bazı kusurlardan vareste olmadığı saklanamaz. Şu kadar ki bu kusurlar ekseriya bizzat idarenin teşkilâtından doğmaktadır.

Filhakika, istatistik bir çok defalar alınan neticelere tevafuk etmeyen bir iş görürken, kabili mukayese olan: kabili mukayese olmayanda aramak zaruretinde kalmaktadır. İstatistik dairesinin idare merkezi ile - hakikaten böyle bir merkez mevcut ise - mümkün olduğu kadar sık: temasta bulunmasının mühim olduğu aşikârdır. Bazı memleketlerde ve âlelhusus idare teşkilâtının tedricen eski tip teşkilâtta doğduğu memleketlerde, ademi merkeziye' son derece barizdir. İdare teşkilâtı oralarda ekseriya bir çok idari otoritelere, alelekser müstakil otoritelere munkasemdir. Vahdeti temin ve her şeyi tanzim etmekle mükellef bulunan idare uzviyeti de tesadüfen lüzumu derecede salâhiyet sahibi değildir.

İdare ile şubelerinin kâfi derecede merkezileştirilmemiş olması istatistik idaresi ile istihsal ettiği neticeler,, müstelzim olduğu masraflar üzerinde fena tesirler hâsıl etmektedir.

Bu sözlerimiz belki balâpervazlığa hamledilir. Şu sebeple idari istatistiğin vaziyeti, hakikî rolü hakkındaki fikrimi tavzihan bir belediye idaresinin tensiki münasebetile vukubulan beyanatımı aşağıda zikretmeme müsaade istiyeceğim. Bu beyanat aşağı yukarı şöyle idi:

İstatistik Kalemleri her şeyden evvel İdarî otoriteler değildir. Onlar bu otoritelere hizmet etmekle mükellef yardımcılardır. Şu halde oldukça masraflı olan bu yardımcılar idare bedenine o derece merkezî bir surette ithal edilmeli ve merkezleri de (Belediye dairesinde) öyle bir yerde bulunmalıdır ki ihtiyaç messettiği zaman derhal el altında olsunlar ve bu suretle dai oldukları masrafları haklı gösterebilsinler. Zaten bu müesseselerin faaliyetini daha feyizli ve daha canlı kılmak için bilvesile faydalı olmalarına imkân vermek kadar iyi bir şey olamayacağı gibi, kısır bir faaliyet kadar füturu mucib bir hal de olamaz. Yoksa bu

takdirde edilen masrafların bisut olduğu hakkındaki ittihamlar da baş gösterir. Aynı zamanda ihşaî, tarihî, edebî ve fenne müstenit bir veçhei istikamet sahibi bir teşekkülden istifade etmek dirayetini çoktanberi göstermiş olan şehirlerden belki çok şeyler öğrenilebilir.

Bir teşekkül ne kadar vâsi olursa, memurlarından mütekâsif ve tasarrufa muvafık bir surette istifade imkânı da - bir vazifeden diğer vazifeye makul ve seri bir tarzda geçilmek sayesinde - o kadar çoğalır. Evvelce müteaddid idarelere münkasem bir çok vezâifin aynı bir müessese bütçesinde temerküz ettirilmesinden zahiren hâsıl olan masraf artması fikirleri şaşırılmamalıdır. Vazifelerin dağıtılması umumî noktai nazardan daima pek beyhude olarak iki kat işe, daha az yeknasaklığa ve neticelerin mukayesesinde daha az kat'iyete, ve pek fazla masraflara yol açar.

* * *

Her halde yukarıdaki beyanatın bir yanlış anlayışa mahal bırakmasını ve istatistiğin teessüs ederek kendisine yeni yeni vazifeler ilhak etmek emrinde hususî bir temayülü bulunduğunun ifadesi addedilmesini arzu etmem. Sureti umumiyede bir Kalemin bu gibi Müdüriyet ile memurlarının en hararetili gayretini tatmin etmeğe kâfidir. Benim burada aradığım şey, bir istatistik teşekkülü ile faaliyeti sahasının ittisal tecrübe edilmeden arzuya gayri şayan görülmemesini filiyata müsteniden göstermektir. Bu telâkki oldukça taammüm etmiştir. Halbuki o ittisa hassatan rasyonel ve zaten mevcut bir mesai teşekkülünden daha filî bir surette istifade edilmesini mümkün kıldığı için bir hayli tasarruflara da hadim olabilir. Tasarrufa riayet, her türlü masrafları ortadan kaldırmak değil, parayı akılâne bir surette sarfetmek demektir.

10 — Bazı umumî mülâhazalar

«Şekillerle vakıalar kadar insanı aldatan bir şey yoktur.» Bu İngiliz darbimeselinde elbette güzel bir hakikat payı vardır. Hakikaten rakamlarla, vakıalar tesmiyesinde

ittifak edilen keyfiyetler kadar aldatıcı şeyler azdır. Bu noktai nazardandır ki istatistik ile idarenin teşriki mesai etmesi, esas ile ferin tefrikine ve rakamlara hakikî bir hayat vermeğe imkân verir. Yoksa rakamlar ölü bir şey, daha mahuf bir teşbih ile «rakamlar İaşeleri» kesilir.

İstatistik - bir istatistik teşekkülünün ihdası sayesinde - bağları çözümlüp hususî bir müessese halinde merkezileştirildikten sonradır ki istatistik ile idare arasında bir teşriki mesai tanzimine imkân hâsıl olur. Bu pek aşikârdır.

İhtimal ki yukarıki izahatın bazı noktalarına bir nevi karşılık ve müdafaaname şekil ve seyrini vermekten kâfi derecede mücanebet edemedim. İstatistik hakkında bazı kere güce gidecek bir tarzda beslenen telâkkiye vakıf olanlar bu hal hayrete düşüremez. Bahusus ki bu telâkki - pek tabiî sebeplerden dolayı - giderek istatistik idaresine, istatistik kalemlerine ve bunların âmirlerine de teşmil edilmiştir. Bu son zamanların, hem devlet ve hem de belediye idarelerinin iş kabiliyetlerini hassaten çetin bir tecrübeden geçirmiş olan, İktisadî konzonktürleri - gerek iyi gerek kötü - belki de her ne de olsa Napolyonun şu sözündeki hakikati teyid etmiştir.

«İstatistik cemiyetin muhasebesidir. Ve her halde öyle olmalıdır» Bittabi bu muhasebe bilhassa buhran ve tensikat zamanlarında iyi tutulmalıdır. Mesele; vaziyeti, hem de yalnız devlet ana evinin değil, fakat onun ferileri olan belediyelerin de vaziyetini, bir bakışta kavramaktan ibarettir.

Burada mevzuubahs iaşe mesaili, malî meseleler, mektep meseleleri, şehir plâni, iskân işleri, seyrüsefer, işsizlik, umumî muavenet, umumî sıhhat ve saire gibi içtimai hayatın bütün safhaları ile âmilleri, hulâsai kelâm, İçtimai makinenin büyük vahdetini teşkil eden çarhları ve nazımlarıdır. Daima seferber halinde olmak, içtimai müşkülât ve hastalıklara ve asri zamanların mümeyyiz vasıfları olmak istidadını gösteren içtimai seyyielere karşı harbe müheyya bulunmak lâzımdır.

İstatistik ile idare arasındaki münasebet meselesi pek az müheyyic olduğu halde biraz cengâverane olan bu mülâhazalara kapılışım tuhaf görülebilir; fakat oldukça tabîî bir mukayeseye müracaat ederek diyeceğim ki istatistik askerî alaylara benzer: parlaklığı süngülerin parıltısında olmamakla beraber muharebenin hüsnü idaresine ne kadar lâzımsa muntazam erkam ve levazım müfrezeleri de o derece lâzımdır. Bu hususta demin telmih ettiğimiz mükemmel otoriteyi de zikredebiliriz.

Vaktile kendisine mütevazî bir hizmetçi kızı rolü verilmiş olan istatistiğin şimdi gittikçe yüksek bir şöret kazanmak yolunu tutmuş olduğu itiraz kabul etmez bir keyfiyet gibi görünüyor. Demografi, istihsal ve istihlâk istatistiği ve bir de maliye istatistiğinin yardımcı olmadıkça devletin ve belediyelerin vâsî iktisat makinesinin nasıl yürüyebileceğini düşünmek kâfidir. İhtimal ki son seneler, bu «istatistik barometre» sinin devlet ve belediyeler bütçesinde haklı bir fasıl işgal etmiş olduğunu ve umumî menfaat noktai nazarından bu âletin dirayet ve kiyasetle ve sık sık istimal edilmeğe lâayk olduğunu tesirli bir surette hatırlatmıştır.

11 — Bazı istintaçlar

İstatistikçilerin mağrur insanlar oldukları haklı veya haksız yere söylenir. «İstatistik bir hizmetçidir amma başında tacı vardır.» İstatistikçilerin kendi bilgilerine -lisebebin- şereflî bir mevki verdikleri gerçektir. İstatistik ile taraftarlarında tevazu ve mülâyemet olmadığını iddia edenlerin bu hususta tebdilî fikir etmelerine mahal bırakmamak için «İstatistik ve İdare» hakkında bu etüdüme bariz bir istatistik damgasını taşıyan bazı mülâhazalarla hitam vereceğim.

Bazı İdarî tecrübelerin müsellemler olan hakikatim hareket noktası ittihaz edeceğim. İstatistik pahalıya maloluyorsa, bazı siyasî komisyonlar da pek masraflı olabilir. Vaziyetin ve tekâmülün alması muhtemel istikametini idare-

ten yanlış tefsir olunması ise daha çok masraflara yol açabilir.

İdarî istatistikçi sıfatile vukubulan faaliyetimden istihraç ettiğim şu çok müfit vakıayı zikretmeme müsaade ediniz. Ahval ekseriya bu küçük hikâyenin gösterdiği surette cereyan eder. Bir komisyonun kâtibi günün birinde yanıma geldi ve kendisine biraz ihşai malûmat vermeme istedi. Raporunun hazır olduğunu; fakat lâhika olarak biraz istatistik ilâve etmek arzusunda bulunduğunu söyledi. İstatistiği ne yapacaksınız? diye sordum. «İstatistik bittabi raporun aksamındandır. Âdet böyledir ve biraz istatistik daima bir rapora ziyet verir» dedi. Ve benim hayrette kaldığımı farkederek itilâfıca bir tavur ile ilâve etti. Hem de heyeti mecmuasına daha metin bir şekil verir. Binaenaleyh hangi neticeye varılacağı evvelden bilinir ve rapor bu esaslar üzerine yazılır, şayet bu neticelere uygun bazı rakamlar da elde edilirse bir kat daha iyi olur. Aksi halde de fena olmaz

Fakat anlaşalım: olabilir ki biraz feri olarak reyine son dakikada müracaat edilen istatistik, kendi tahmin ve teşhisleri ile zabınamede raporun istidlallerine bazan hiç de tevfuk etmiyecek mürekkeblekeleri hâsıl eder, bu takdirde âmîl taraflardan birinin fikrinde ne istatistik ve ne de istatistikçi velâyet kokusu ile rayihadar olmaz.

* * *

Fennî bir tetkikten geçirilen iptidaî bir maddeye müstenit bir ihşai neticenin gerçekliği naehil bir kimsenin umumen zannettiğinden çok yüksektir. Ve muhakkak ki normal bir hakikata, atfolunan uzun ömre mazhardır. Böyle bir hakikatin bir çok seneler yaşayacağını herkes bilir.

Neticeten ihşai bir istintaç - lütfen nazarı itibare alınır - idareye bir hayli masraflar tasarruf ettirebilir ve muvaffakiyetli ahvalde çok masraflı bir siyasî ve parlamenter bir komisyonun devamı müddetini kısaltır. İstintacın bu son kısmı belki tezimizin tesadüfe bağlı tarafını teşkil eder.

Maamafih yukarıdaki meşruhat sırasında yaptığım gibi şunu da teslim ederim ki gerek mazi ve gerek hal ve istikbal hakkında istatistiğin vesayasına şu son seneler zarfında eskisinden ziyade müracaat etmeğe karar verildiği aşikârdır.

Bütün bir memleketin veya beldenin tevessü ve ümrânına müteallik direktiflerin rasyonel bir şekil altında tanzimi sırasında istatistiğin «televizyon» âleti gibi verdiği mutaların büyük bir rolü olmuş olduğunu iddia etmek belki cür'etkârlık olmaz. Mademki bu gibi meselelere giriliyor. Kavranması zor âmiller sahasına az çok girileceği bedihidir. Maamafih bazan tezahür eden fikre muhalif olarak bu yüzden sarfi nazarı kaygın bir sahaya girilmiş olmayacağı hususunda İsrar etmek isterim.

Mesele keramet istidadından ilham alarak «gaibten haber vermek» değildir. Yalnız takip olunacak izler vardır. Şu kadar ki hâlen elimizde mevcut vesait ile bu izlerin bizi nihayet nereye sevkedeceğini vuzuh ve emniyetle göremeyiz. İze kanaat etmek gerektir. Maamafih bu izler çizdikleri yolun bir kısmında takip olunup amelî olarak faydalı iş faraziyeleri vücude getirilebilir; hususile sahih ve derin bir tetkike tâbi tutulmuş iyi demografik bir istatistiğin münasip surette muameleden geçirilmiş mutaları esas olarak elde mevcut bulunuyorsa.

Her halde İçtimaî hayatın en mütenevvi mahiyetteki ahvalinden - fikrî, maddî, İktisadî ve içtimai - bir çoğunun bazı zamanlarda bir tahavvülün veya çok evvel vaki belki de âdeta unutulmuş bir tekâmülün netayici olmak üzere demoğrafik şartların adeta oldukça muntazam inkişafında işe karıştığı vakidir.

Cemiyet kendi azasının, bizzat insanların heyeti mecmuasından müteşekkil olduğuna göre bunda şaşılacak bir şey yoktur. Tabii bir mukayesede bulunarak diyeceğim ki bu hal sakın bir suya bir taş atıldığı ve merkezleri müşterek dalgaların her istikamete yayıldığı zaman vukua gelen hâdiseye benzer. Taş batıp kaybolmuş, tevhit ettiği mevceler ise teceddüt ederek bir müddet daha kalmıştır.

Muvazenenin bozukluğu ve bir hareketin evvelki istikametinde meşhud inhirafı hakkındaki malûmatı sayesinde ileride husule gelecek tesirleri hesap etmek istatistiğe terettüp eder. Bu mahiyetteki hesapların hem amelî ve hem iktisadi bir kıymeti olduğunu unutmamak da idareye düşer.

* * *

Bir Alman mütefekkir ve şairi demiştir ki: dünyayı rakamlar idare eder, derler; fakat muhakkak olan şudur ki rakamlar dünyanın nasıl idare olduğunu gösterirler.

Bu cümlelin ikinci kısmında bütün medenî ve iyi müteşekkil memleketlerce müsellemler bir hakikatin hissesi vardır. İstatistiğin kaydedici ve tarihî tarafı budur.

Revişi hale göre şimdi istatistik metod ve çalışma tarzlarının mükemmeliyeti sayesinde yukarıki cümlelin ilk kısmı - istatistiğin teşhisi tarafına ait olan kısmı da - bundan on beş, yirmi sene evvel pek te teslim olunmıyan bir derececi hakikata vâsıl olmak istidadını göstermektedir. Her iki şıkta, istatistik idarenin ve cemiyetin iyi bir hâdimi olmağa namzettir.

SON

Yazan:
Dr. İ. Guinchard:
Stockholm Belediyesi
İstatistik müdürü

Türkçeye çeviren:
S. Sabit Aykut
İstatistik Umum müdür
muavini

Memur Rejimleri

I. Fransız Memur Rejimi

— Geçen sayıdan devam —

XV. — Fransız memur statüsünde yeni ıslahat teşebbüsleri.

20 haziran 1936 tarihli bir kanun hükümete 31 teşrinievvel 1936 tarihinden evvel maaş ve kıdem tekaüdlerinin diğer ücretlerle içtimai hususunda muktazi tedbirleri almak vazifesini tevdi ve tahmil etmişti.

Bu tedbirleri derpiş ve icap eden projeleri tanzim etmek üzere Maliye Nezaretinde bir komisyon teşkil edildi. Bu projeler, fikirleri alınmak üzere muhtelif nezaretlere verildi.

Projeler üç tanedir.

I — Kıdem tekaüdiyesi ile maaş ve ücretlerin içtimai.

II — Filen vazifede olan memurların maaşile hususî veya umumî müesseselerden alınacak ücretlerin içtimai.

III — Sureti umumiyede hususî veya umumî ücretlerin içtimai.

Bu projelerin metinlerini sırasile aşağıya nakletmek, faydalı olacaktır.

TEKAÜT MAAŞLARININ MUHTELİF ÜCRETLERLE İÇTİMA EDEMEMESİ HARKINDAKİ KARARNAMENİN AVAN PROJESİ

Madde 1 — Devlet, departman, kommün, ofisler, âmme müesseseleri, müstemlekât, himaye ve manda altındaki memalik veya imtiyaza verilmiş âmme hizmetleri mütekaütlerinin, ferdin bütün faaliyetini işgal edecek ve idaresini temin edebilecek, umumî veya hususî bir vazife almaları memnudur. Bu memnuiyet yalnız kıdem dolayısıyla tekaüd edilmiş kimseleri istihdaf etmektedir.

Madde 2 — Mütেকaidin bir işte istihdamı keyfiyeti, kendisine tevdi edilen işe normal olarak verilecek ücretin dununda bir ücret verilmesine sebep olamaz. İş veren alâkadara bilfiil tediye ettiği meblâğla normal ücret arasındaki farkı, bu hükümlerin tatbika başlanıldığı tarihten veya hizmete girmek tarihi bu hükümlerden sonra ise bu giriş tarihinden itibaren, indeliktıza hâzineye tediye etmeğe mecbur tutulacaktır.

Bundan maada, mütেকaidin vaziyeti derhal bu kararname hükümlerine tevfiikan tanzim edilecektir.

Madde 3 — Birinci madde hükümlerine ancak aşağıda mezkûr şerait ve kuyudu ihtiraziye dairesinde muhalefet mümkündür:

a - Birinci madde ile derpiş edilen mütেকaidin, yetmiş yaşına kadar muvakkat veya fasıllı hizmetlerde istihdam olunmak dolayısıyla devlet ve sair âmme eşhasından veya teşebbüsâtı hususiyeden bir ücret alabilirler.

b - Birinci maddede tarif olunduğu veçhile vezaif almıyarak gerek devlete gerek umumî veya hususî kollektivitelere veya eşhası hususiyeye mahdut bir mesai ve ücreti mucip bir yardımda bulunan mütেকaidin bu ücuratı kıdem tekaüdiyesile içtima ettirebilirler.

Yukarıda derpiş olunan a ve b hallerinde kıdem tekaüdiyesile muhtelif ücuratın cem'i aşağıdaki kaidelere tâbidir.

Mecmuu 12,000 frangı aşmamak üzere, tekaüd maaşile bir veya müteaddit ücretin içtimai hiç bir tahdidi kaideye tâbi değildir.

Tekaüdiye ve ücurat mecmuu 12,000 ile 15,000 frank arasında ise mevzuubahs ücuratın dörtte birine müsavi bir tevkifat yapılır. İşbu tevkifat mecmu 15,000 ile 25,000 arasında bir yekûna balığ olduğu takdirde % 50 ye çıkar, 25,000 ile 40,000 arasındaki ücurat için dörtte üç ve 40,000 den yukarı miktarlar için işbu kırk binin kâffesine şamil olur.

Bu baremin tatbiki, alâkadara ait mebalîği, aynı tekaüdiye ile bundan sonra gelen derecenin azamisinde bu-

lunduğu takdirde istihkak edeceği mebalığın dununa hiç bir zaman indiremez. Tekaüd maaşının miktarı ne olursa olsun, senede 6 bin frangı aşmayan ücret ile içtimai her hal ve kârda caizdir.

Madde 4 — Yukarıda mezkûr hükümler, 28 şubat 934 ve 8 haziran 935 kanunlarına müsteniden neşrolunan kararnameler mucibince vaktinden evvel tekaüd edilmiş kimselere, kıdem tekaüdiyesine hak kazanmak için iktiza eden asgarî yaşa vâsıl olmadıkça, tatbik edilemez. Bu yaşa varıncaya kadar işbu kararnamenin neşrinden evvel mer'î olan hükümlere tâbi olacaklardır.

Keza tensikat kanunları dolayısıyla tekaüd edilen zabitan, işbu kanunlarla muameleye tâbi tutulmadan evvel haiz oldukları rütbenin tekaüd yaşını dolduruncuya kadar bu hükümlere tâbi olacaklardır.

Madde 5 — Bundan evvelki maddelerde tasrih olunan hükümleri takiben maaş ve ücret içtimai hudutlarının tayin ve tesbitinde atideki tazminat nazarı dikkate alınmaz.

1 - İkamet tazminatları.

2 — Aile barı tazminatları.

3 — Alsas - Loren taviz tazminatı ve Strazburg Üniversitesi heyeti tedrisiye ve İlmîyesi hususî tazminatı.

Madde 6 — Kollektiviteler veya birinci maddede derpiş olunan teşebbüsat tarafından ücreti verilen nisbî askerî tekaüdiye erbabı işbu ücretlerini tekaüdiyelerile içtima ettiremezler. Ancak, alâkadarlarca bilfiil alınan mebalığ yekûnu 40,000 frangı aştığı takdirde:

— Yukarıdaki yekûn 30 bin ile 35 bin arasında ise tekaüdiyenin 6 da birine,

— Bu yekûn 35 bin ile 40 bin arasında olduğu takdirde 6 da ikisine,

— Bu yekûn 40 bin ile 45 bin arasında olduğu takdirde tekaüdiyenin 6 da üçüne,

— Bu yekûn 45 bin ile 50 bin arasında olduğu takdirde beşine,

— Bu yekûn 60 bini aştığı takdirde tekaüdiyenin tamamına müsavî bir tevkifatı tâbî tutulurlar.

Bu baremin tatbiki, alâkadara ait mebalîğ yekûnunu bundan sonra gelen derecenin azamisinde bulunduğu takdirde istihkak edeceği mebalîğın dununa hiç bir zaman indiremez.

Alâkadarlar tekaüd edilmek dolayısıyla veya başka herhangi bir sebeple ifayı vazifeden çekildikleri takdirde hiç bir tevkifat yapılmaz.

Madde 7 — Bundan evvelki maddelerde tesbit edilen tekaüdiye ve ücret içtimai haddine vâsıl olduğu her hal ve kârda mevzuubahs tevkifat tekaüdiye üzerinden yapılmayıp mesaiye mukabil alınan ücret üzerinde tatbik olunur. İşbu tevkifattan mütehasıl mebalîğ tekaüdiyeyi veren kollektiviteye, eğer ücret mevzuubahs ise, hâzineye tediye olunur.

Bundan evvelki bendde de derpiş edilen tekaüdiye erbabı müstesna, tevkifat, tekaüdiyeyi vermekle mükellef kollektivite tarafından tanzim olunan ve iş verene tebliğ olunan tediye emirleriyle ifa olunacaktır. Tediye emri muhasib, eğer maaş mevzuubahs ise salâhiyettarı tarafından deruhte edilecektir. Maaş hususî bir teşebbüs veya bir şahıs tarafından verildiği takdirde tediye iş veren tarafından hazine muhasiblerinden birinin veznesine yapılacaktır.

Maaş ve ücretin içtimai için tesbit edilen, hudutları aşan mebalîğın tahsilinden üç ay müddet zarfında, yukarıda sözü geçen tediye ifa edilmediği ve tekaüdiyeyi ita ile mükellef kollektivite tarafından bir icra hükmü ibraz edilmediği takdirde, tahsil edilen fazla, kollektivite veya aciz halinde bulunan iş veren aleyhinde Maliye Nazırı tarafından verilecek bir icra kararıyla, hâzineye mal edilir.

Madde 8 — Hangi sanatla olursa olsun, devlet, kollektivite veya birinci maddede derpiş edilen teşebbüsât mütekaidlerini istihdam eden her iş veren işe mübaşeretten veya bu kararnamenin mevkiî mer'iyete vaz'ından bed' ile-

bir ay zarfında keyfiyeti Maliye Nazırına bildirmek mecburiyetindedir.

Bu hükme mutavaat etmiyen her iş veren, istihdam olunan kimseye işe mübaşeretindenberi verdiği mebalığın nısfına müsavi bir cezayı nakdî ile tecziye olunur.

Madde 9 — Birinci maddede derpiş olunan mütekaidin, tediyeye salâhiyettar muhasibe umumî bir kollektivite, bir müessese nezdinde veya hususî bir teşebbüs, bir ferd yanında müstahdem olup olmadığını bir beyanname ile bildirmedikçe tekaüdiye muhassasatı alamıyacaktır.

Madde 10 — Maaş ve ücretin içtimama ait sahte beyanname ita eyleyen her mütekaid, makable şamil olmak üzere işbu kararnameye tevfiikan vaziyetin tanzim ve tashihi hususu baki kalmakla beraber tekaüdiyesinin altı ay müddetle kat'ı cezasına maruz kalır.

Madde 11 — Maaş ve ücretlerin içtimama ait, bundan evvelki maddelerde derpiş edilen, tahdidî hükümler, Haut- Rhin, Bas-Rhin ve Moselle departmanlarında mer'i mahallî mevzuata tâbi mütekaidlere dahi tatbik olunur.

Madde 12 — Maaş ve ücretlerin içtimama ait bundan evvelki maddelerde mevzuubahs tahdidî hükümler, Enstitü ve Lonjitüd bürosu azalarına, Lejyon Donörün Ordre nasyonal azalarına, hâmil oldukları askerî madalyaların kaydı hayat şartile maaşa istihkak bahşettiği kimselere ve hizmet ücretlerine müteallik kanunun 60 ıncı maddesile muhtelit maaş erbabına tatbik olunmaz. Keza Parlman azalarına verilen tazminata tatbik edilmez.

Madde 13 — Yukarıda mezkûr hükümlere muhalefet, aşağıdaki tarzda teşkil olunacak «maaş ve ücuratın içtimai yüksek komisyonun» muvafakatinden sonra ceridei resmiye ile neşredilecek bir kararname ile olacaktır.

Komisyon:

Bir senatör (reis)

İki meb'us

Bir Şûrayı Devlet azası

Bir Divanı muhasebat azası

Başvekâletin mümessili
Maliye Nazırının mümessili
İki mütekaid mümessili

Başvekil tarafından halen memur olan kimseler meyanından seçilecek iki mümessil.

Alâkadar devair her meselede istişarî rey sahibi bir kimse tarafından temsil edilecektir.

Madde 14 — İşbu kanuna muhalif bütün hükümler ve bilhassa 28 şubat 331 kanununun 81 ve 31 mayıs 1933 kanununun 124 üncü maddenin birinci bendi mülğadır.

Madde 15 — İşbu hükümler Cezairde kabili tatbiktir.

II — Maaş ve ücretlerin içtimai halinde memurların yekûnen alabilecekleri azamî miktarı tesbit eden avan proje metnini de aşağıya yazıyoruz:

Madde 1 — Memurların 2 inci madde ile derpiş edilen tazminat ile maaşları haricinde aldıkları her nevi mebalîğ, Başvekil ve Maliye Vekili ile alâkadar Vekilin imzasını: hâvi bir kararname ile ve bu hususları tetkike memur komisyonun mütaleası alınarak muhafaza olunabilir. Mevzuubahs komisyon şu suretle teşkil olunacaktır.

- Reis: bir senatör.
- İki meb`us
- Bir Şûrayı Devlet azası
- Bir Divanı muhasebat azası
- Maliye Nezareti bütçe ve mali kontrol müdürü
- Başvekâletin bir mümessili
- Maliye Vekâletinin bir mümessili
- Alâkadar Vekâletin mümessili
- Başvekil tarafından tayin edilecek dört memur mümessili.

Madde 2 — 1 teşrinisani 1936 dan itibaren departman, kommün, ofis, âmme müesseseleri veya imtiyazla verilmiş âmme hidematında çalışan kimselerin yekûnen alabilecekleri mebalîğ, bütçede muharrer maaşlarının % 20 sini veya 9000 frank fazlasını ve işbu kararnamenin 3 üncü maddesinde derpiş edilen zammıyatı bir suretle aşamıyacaktır.

Keza yekûnen alınacak mebalîğ Devlet Şûrası ikinci reisinin müstahak olduğı mebalîğı tecavüz etmiyecektir.

Yukarıdaki tahdidata şu mebalîğ dahil olmayacaktır.

- İkamet tazminatları
- Aile barı
- Alsaz - Loren tazminatları
- Strazburg Üniversitesi heyeti ilmiye ve tedrisiyesi hususî tazminatları
- Müstemlekât tazminatı
- Hakikî masraflara mukabil olmak şartile verilen masraf tazminatı.

Madde 3 — 1 teşrinisani 936 tarihinden itibaren, aşağıdaki memurlar için filen munzam maaş mahiyetinde olan daimî tazminatlar mülğadır.

- Fakülte ve yüksek mekteplerde kürsü işgal eden profesörlerin
- Yol, köprü ve maden mühendislerinin
- Nafia mühendislerinin
- Gümrük tahsil memurlarının
- Vasıtasız vergi müdürlerinin
- Vasıtasız vergiler ve kadastro memurini asliyesinin
- Seine vilâyeti tahsil memurlarının
- Tapu sicil muhafızlarının
- Tütün bayilerinin
- Defterdarların
- Tahsildarların.

Lâğvedilen bu tazminatlar yerine, alâkadar Vekil ile Maliye Vekilinin müştereken teklif edeceğı bir kararname mucibince tek bir tazminat ikame olunacaktır. Bu tazminat tevkifata tâbi tutulacaktır.

Madde 4 — Bu kararname hükümleri

- 1 - Lejyon Donör maaşatına
- 2 - Askerî madalya hâmillerine kaydı hayat şartile bağlanan maaşlara
- 3 - Enstitü azalarının maaşlarına
- 4 - Talim devresinde ihtiyatlara verilen mebalîğe tatbik edilmeyecektir.

Teşrinievvel 1936 da hükümet kat'î kararnameyi neşretti. Bu kararname ile avan proje arasında hayli farklar mevcuttur. Kararnamenin metnine raptedilen ve Reiscumhura hitap edilen raporda şöyle denilmektedir:

«Tasdikinize arzolunan kararnamenin gayesi maaş ve ücretin içtimâna müteallik kavaidi tesbit ve tedvin etmektir. Keyfiyet malî, İçtimâî ve ahlâkî cepheler arz ve bu bakımlarda her birine göre farklı neticeler verebilecek mudil bir mahiyet arz etmektedir. Keza eksikliği itibarile de ayrıca şayanı dikkattir. Zira meseleye müsbet bir hal sureti vermeği tecrübe eden metinler arasında bundan 120 sene evvel meydana getirilmiş olanlar da vardır.

İktisadî buhran ve bunun meş'um neticesi, yani işsizlik sabık hükümetlerden birinin bu mesele üzerinde alâka ve dikkatini davet etmişti.

2 temmuz 1935 tarihli bir kararname Devlet Şûrası azalarile, Maliye müfettişlerine, bütün memleketi intiva etmek üzere bir anket icrası vazifesini tevdi eylemiş ve bunun netayicinin temerküz ettirilmesi ve icap eden tedabirin tesbiti yüksek memurlarla Divanı muhasebat, Şûrayı Devlet gibi heyeti ilmiye azalarına bırakılmıştı. Anketin tamamlanmasını müteakip tanzim olunacak kararnameler aslî veya fer'î ücretli memurinin içtimâî şartlarını, aslî maaşla, fer'î ücretlerin inzımanı kaidelerini ve mütekaidinin umumî hidematta ne gibi şartlar dairesinde istihdam olunabileceklerini tesbit edecekti. Vazolunacak kaideler, devlet, departman, kommün, umumî müessesat, müstemlekeler, himaye ve manda altındaki ülkelere âmmе hizmeti imtiyazını haiz teşebbüsat memur ve müstahdeminine tatbik edilecekti. Mevzuubahs tedabirin ittihazı muhtelif esbaba binaen talik edildi. Bu sebeple hükümeti hazıra keyfiyeti yeniden tetkike vaz ederek 20 haziran 1936 tarihli bir kanunla, efkârı umumiye nezdinde ekseriyetle muhik itirazatı davet eden, bu hususları tanzim etmek için meclisten salâhiyet aldı.

Her iki meclisin azasından ve memurlardan müteşekkil bir komisyon bir avan proje ihzar ederek bunu bütün

Vekâletlere arzetti. Ve hükümet alâkadar dairelerden alınan cevaplar üzerine ve etraflı tetkiklerden sonra atideki projeyi tanzim etti.

Bu metin hükümetin, bazı ifratların önünü almak ve mükteseb haklara riayetle beraber mümkün mertebe münhal memuriyet ve vazife bırakmak mülâhazasile hareket ettiğini gösterir.

İlkin nazarı dikkate alınan cihet, memurinin ifa ettikleri umumî hizmet ne olursa olsun aynı ahkâma tâbi bulunmasının teminidir. Aynı mülâhaza imtiyazlı hidematın istihdam olunan kimselere dahi teşmil edilmiştir. Statüleri sarahaten tesbit edilmiş olan askerlere gelince yalnız kıdem tekaüdiyesine müteallik hükümlere tâbi tutulmakla iktifa olunmuştur.

Metinlerin hazırlanmasında gösterilen gayret ve dikkat ne olursa olsun pek mümkündür ki bilâhare zuhur edecek esbap ve alhusus tecrübe dolayısıyla tadilât yapılmak ve bazı hususî vaziyetler dikkate alınmak icap etsin. Bu suretle tesbit edilen kaidelere muhalefet mevzuubahs olduğu zaman indî hareketlere mahal verilmemek üzere daimî komisyonun reyî alınmak esası kabul edilmiştir.

Geçen sene yapılan anket çok defa dairelerin bizzat kendi memurlarının muhtelif isim ve unvan tahtında aldıkları ücretler yekûnundan bihaber olduklarını meydana koymuştur. Bu gibi vaziyetlere meydan vermemek için, icap eden temerküz tedbirleri düşünülmüştür. Bu tedbirler sayesinde mevzu haddi azamilere riayet temin edilecektir. Bu azamiler, yüksek ücretleri normal hadlere tenzil etmek ve murakabe derecesile ücretler arasındaki nisbetsizliği ortadan kaldırmak maksadına matuftur. Buna mukabil küçük ücretlerin içtimama müsaade edebilecek kadar elâstikiyeti haizdirler. Bu hadlerin tesbitinde esas bütçede musarrah maaş miktarı olmuştur. Maamafih adetleri mahdut olmakla beraber bazı memurin için tâlî ücretler bütçe maaşının tesbitinde nazarı dikkate alınmış olduğundan bu gibiler için ayrıca hükümler derpişi zarurî olmuştur.

Bu zümreye mensup memurinin eski ücretlerinden maada alabilecekleri tazminat hududunu tayin için memuriyet derecelerine göre mütehavvil bir miktar esas maaşlarına zammolunacaktır. Bu hükmün tatbiki için, memurların mümessillerini dahi ihtiva eden hususî komisyonların reyî alındıktan sonra tenzîm edilecek kararnamele ısdar olunacaktır.

Memurini askeriyeye ait malûliyet tekaüdiyeleri bu hükümlerin tamamen haricinde bırakılmıştır.

Hükümet o kanaattedir ki umumî ve hususî menfaatlerin kesretle tearuz ettiği bu sahaya, derpiş edilen hükümler nizam ve vüzuhtu verecektir.

Umumî bir hizmetin hususî bir faaliyetle içtimai

Madde 1 — Devlet, departman, kommün, ofis, müessesatı umumiye ve koloni memur, müstahdem ve amelesinin sınaî ve ticarî mahiyette bir meslekle işğal etmesi, ücretli hususî bir mevki işğal veya sureti hususiyede ve ücret mukabili bir iş görmesi memnudur.

İşbu memnuiyet, umumî veya mahallî şimendifer müstahdemine, bütçeden yardım görmeden bahrî veya havaî nakliyat şirketleri ve içtimai sigorta sandıkları müstahdemine dahi şamildir.

Madde 2 — Bundan evvelki maddede mevzuubahs ve ticarî veya sınaî bir teşebbüsün idare ve finansmanına iştirak eden koliektiviteler, işbu teşebbüslerden müstahdemlerine aynı kavaidin tatbikim istemeğe mecburdurlar.

Madde 3 — Birinci madde hükümleri, İlmî, edebî, bedî asara tatbik olunmaz.

Memur, müstahdem veya amele ekpertiz icra veya ihtisasına müteallik hususlarda İdarî veya kazaî bir merciin talebi üzerine beyanı fikir edebilirler. Keza ihtisaslarına ait hususlarda ve yine aynı şartlar dairesinde tedrisatta dahi bulunmağa davet olunabilirler. İlmî veya fennî tedris heyeti azalan, ihtisas şubeleri serbest mevzuu olduğu takdirde bu mesleği ifa edebilirler.

Maahaza ne şekilde olursa olsun birinci maddede musarrah idarelerin alâkalı olduğu mesailde ekspertiz veya müdafaada bulunmaları memnudur. Meğer ki mevzuubahs idareleri müdafa makamında bulunmuş olsunlar.

Aynı memnuiyet, ecnebi devletleri alâkadar eden veya onların salâhiyeti kazaiyesine tâbi olan hususlar için de mevzuubahistir. Bu memnuiyet hilâfında hareket ancak alâkadar Vekilin müsaadei müttekaddimesile mümkündür.

Madde 4 — Birinci maddede derpiş olunan memnuiyet, bir hizmeti âmmenin ifasına bağlı ve ticarî mahiyeti haiz faaliyetlerden mütehasıl kazançlarda da caridir.

Maaş ve ücuratın içtimai komisyonunun reyî alındıktan sonra ısdar edilecek kararnameler işbu maddenin suveri tatbikiyesini tayin edeceği gibi hükümlere muhalefetin hangi şerait dairesinde tecviz edilebileceğini tesbit edecektir.

Madde 5 — Askerî veya sivil bilcümle devlet mühendislerine ve emirlerine verilmiş olan memurlara devletten maada umumî hükmî şahıslara ve eşhası hususiyeye, mimarî veya topoğrafya plânlarının tanzimi için yardımda bulunmaları menedilmiştir. İşbu memnuiyet, kommün ve departmanların yeknasak uzuvlarına dahi şamildir.

Madde 6 — Bundan evvelki maddelerle vazedilen memuriyetler hilâfına hareket inzibatî müeyidelerin tatbikini ve hilâfı salâhiyet ahzolunan mebalığın maaştan tevkifat suretile istirdadını badi olacaktır. İşbu tevkifat mevzuubahs memur, müstahdem veya amelenin esaslı gelirini temin eden bütçeye ait olacaktır.

Hidematın içtimai

Madde 7 — Hiç bir kimse maaş ve ücreti, birinci maddede musarrah kollektivite bütçelerine ait olan müteaddit vezaifi aynı zamanda ifa edemez. Bu hükümler dolayısıyla kullanılan vazife tâbirinden maksad bir kimsenin normal bir surette bütün faaliyetini işgal edebilecek ve bilmukabele temin ettiği maaş veya ücret mevzuubahs kim-

se için normal bir gelir addolunabilecek meşgaleye denir.

Müsaade edilebilecek olan içtimalar mahdut ve muayyen bir müddeti haiz olacağı gibi iki vazifeden fazlasına şamil olmayacak ve aynı zamanda esaslı vazifeye hale, vermiyecek mahiyette bulunmayacaktır.

Yekûnen alınabilecek olan mebalîğ için vazedilen azamî had en yüksek maaşa 3 üncü fasıldaki kavaidin tatbik: ile elde olunur.

Madde 8 — 1 ağustos 1937 tarihine kadar yukarıda beyan olunan eşkâl dairesinde müsaadesi alınmamış olan. bütün içtimalar bu tarihten itibaren nihayet bulmak mecburiyetindedirler. Bu tarihten sonra hilafi mezuniyet alınacak mebalîğ mevzuubahs memurların maaşını veren. bütçe nef'ine istirdad olunur.

Madde 9 — Bundan sonra gelecek olan 10 uncu maddedeki hükümler mahfuz kalmak şartile, 1 kânunusani 937 den itibaren, birinci maddede musarrah kollektivite memur, müstahdem ve amelesinin filen alabileceği mebalîğ yekûnu bütçe maaşı ile maaş vasfı tanınan zammıyatın % 30 ilâvesile elde olunacak miktarı aşmıyacaktır.

Eğer böylelikle elde olunacak mebalîğ 30 franktan dun ise sözü geçen % 30 arttırma hududu, azamî 9,000 frangı geçmemek şartile aşılabilir. Bu mebalîğ yekûnu Şûrayı Devlet ikinci reisinin % 40 ilâvesile maaş miktarını geçmiyecektir.

Yekûnen alınan meblâğın hesabında,

İkamet tazminatı

Aile barı tazminatı

Alsas - Loren tazminatı

Ecnebi memleketlerde ve kolonilerde ikamet tazminatı nazara alınmıyacaktır.

Madde 10 — % 30 fazlanın hesabında, memur veya müstahdemın işgal ettiği mevki ve aldığı tazminat yekûnu nazarı dikkate alınarak maktu bir rakam kabul edilir. Gerek bu hususta tesbit edilecek memur sınıfları gerekse maktu miktar Başvekil, Maliye Vekili ve alâkadar Vekilin teklifi ile ve kararname ile taayyün eder.

Madde 11 — 12 kânunuevvel 1929 tarihli kanunun 22 inci maddesi hükümleri, derpiş ettiği sınıflar dahilindeki memurin için işbu maddelerden daha az müsaid bir muameleye meydan vermemek şartile yeniden mer'i olacaktır.

Madde 12 — Devlet, departman, komün, umumî müessese, koloni memur, müstahdem ve amelesine, gerek bu sayılan şahıslardan gerekse imtiyazlı bir umumî hizmetten, esaslı maaşın âmiri itası tarafından muntazam bir şekilde tanzim ettirilmiş veya vize edilmiş bir tediye emri olmadıkça ne miktarda olursa olsun bir meblâğ almak memnudur.

Servis şefleri yukarıda bahsolunan kimseler için şahsî birer hesap tutacak ve bunda:

a - Alâkadarın maaşı, aile barı ve Fransada veya müstemlekâtta almakta olduğu ikamet tazminatı,

b - Merbut olduğu idarece kendisine verilen her nevi tazminat,

c - Merbut bulunduğu idare hariç bu maddenin birinci parağrafında musarrah diğer kollektiviter tarafından verilen her nevi mebalîğ.

Madde 13 — C fıkrasındaki mebalîğ aslî maaş âmiri itasının hususî bir müsaadesile alınabilir.

Madde 14 — b ve c fıkralarile derpiş edilen mebalîğ üzerinden işbu kararname ile tesbit edilen içtima hudutlarını tecavüz eden hiç bir meblâğ alınmayacaktır.

Madde 15 — 12 inci maddenin birinci parağrafile vazedilen hükümler hilâfına para almakta devam eden memur, müstahdem veya amele aldığı mebalîğın nisfına kadar çıkabilecek olan bir maaş tevkifatına tâbi tutulur.

Bu ceza, servis şefi tarafından ve inzibat meclisinin reyi alındıktan sonra tayin olunur.

Tekaüdiyeler ve muhtelif ücretler

Madde 16 — İşbu kararnamenin neşrinden sonra, birinci maddede musarrah kollektivitelere bağı askerî ve sivil mütekaidin işbu kollektiviter tarafından bir şahsın

tam faaliyetini işgal ve idarei maişetini temin edebilecek mahiyette işlerde istihdam olunamazlar.

Bu memnuiyet kıdem dolayısıyla tekaüd edilmiş kimseleri ve askerî tekaüd maaşına istihkak kesbetmiş olan zabitanı istihdaf etmektedir. Bu hükümler 26 kânunuevvel 1925 tarihli kanun hükümleri dairesinde tekaüdlüklerini talep etmiş olan kimselere tatbik olunmaz.

Bu mütekaidler, binnetice, yukarıda tadat edilen kollektiviteler tarafından ancak muvakkat ve fasılalı işlerde ve mahdut bir faaliyet ve ücreti istilzam eden işlerde istihdam olunabilirler.

Hiç bir mütekaid, tekaüdiyesini, son maaşının dörtte birinden yüksek bir ücretle cemedemez, Maahaza tekaüdiye ve ücret yekûnu 18,000 frangı tecavüz etmediği takdirde hiç bir tahdide tâbi tutulamazlar.

Madde 17 — Bundan evvelki madde hükümlerinin tatbikında, işbu kararnamenin dokuzuncu maddesinde musarrah tazminlere hesaba dahil edilmez.

Madde 18 — Maaş ve ücretlerin içtimai için tayin edilmiş olan hudutlara varıldığı takdirde tenkifat tekaüdiyede yapılmayıp ücret kısmında yapılır. Ve bu fazla, maaşı veren kollektivite bütçesine verilir.

Madde 19 — Birinci maddede musarrah devlet ve sair eşhası hükmiye mütekaidini ücretle istihdam eden her kollektivite bu kimsenin işe mübaşeretinden veya işbu kararnamenin mevkiî mer'iyete vaz'ından bir ay müddet zarfında keyfiyeti Maliye Nezaretine bildirmeğe mecburdur.

Hiç bir mütekaid, tediyye memur muhasebe, birinci maddede musarrah kollektivitelere birinin hizmetinde bulunup bulunmadığını resmen beyan etmedikçe tekaüd maaşı alamıyacaktır. Hilâfi hakikat beyanname veren her mütekaid hakkında 5 eylül 1919 tarihli kanunla muayyen müeyyidelere tatbik olunur.

Madde 20 — Bu hükümler Lejyon Donör azalarına, maaşa bağlı askerî madalya hâmillerine, 31 mart 1919 tarihli kanun mucibince tekaüd edilmiş olanlara, muharib

tekaüdiyelerine ve vatanî hizmetleri mukabilinde maaşa müstahak addedilen kimselere tatbik olunmaz.

Madde 22 — İntikal devresini teşkil etmek üzere 16 inci maddede musarrah vazifelerde bulunan askerî ve mülkî kıdem mütekaidini işbu kararnamenin neşri tarihinde yetmiş yaşına vâsıl olmuş buldukları takdirde 1 nisan 1937 de buldukları hizmetleri bırakmağa mecburdurlar.

67 yaşından fazla iseler 1 kânunusani 938 de

65 » » » » » 939 da

60 » » » » » 940 da

55 » » » » » 942 de

55 » noksan » » » 944 de çalıştık-

ları işleri bırakmağa mecburdurlar. Faaliyeti müddetince tekaüdiyeden ferağat edenler kullandıkları hizmet için muayyen olan sin hududuna kadar çalışmakta devam edebilirler.

Madde 23 — Bu fasılda münderiç ahkâma muhalefet, ancak ahvali istisnaiyeye mutasavver olup ceridei resmi yede münteşir kararnamelerde musarrah şartlar dairesinde ve maaş ve ücretlerin içtimai komisyonun reyi alındıktan sonra Başvekil ve alâkadar Vekil marifetile yapılacak teklif ile mümkündür.

«Maaş ve ücretlerin içtimai yüksek komisyonu»

Madde 24 — İstisnaî olarak bazı memurlar veya memur gurupları için, işbu kararnamenin yukarıda mezkûr ve aşağıda beyan edildiği veçhile teşekkül eden komisyonun fikri alındıktan sonra vaz olunan ahkâma muhalefet olunabilir:

- Komisyon;
- Bir senatör, reis
- İki meb'us
- Bir Şûrayı Devlet azası
- Bir Divanı Muhasebat azası
- Bir Başvekâlet mümessili
- Bir Maliye Vekâleti mümessili

Mütakaîd memurları temsilen iki murahhas
 İfayâ vazifede memurları temsilen iki murahhas
 Alâkadar idarenin bir mümessili
 Umumî ahkâm;

Madde 25 — İşbu kararnamenin hükümleri 21 inci maddede derpiş edilen tahsisatlara tatbik olunmaz:

Enstitü azalarının maaşlarına

Talim devresinde ihtiyatların aldığı maaşata

Muhtelif idareler tarafından maaşlı madalya hâmillerine tatbik edilmez.

Madde 26 — İşbu kararname hükümleri Cezair, aşağı Rhin, yukarı Rhin ve Moselle departmanlarına dahi tatbik olunur.

Madde 27 — Başvekâleti, Maliye ve alâkalı Vekâletin tanzim edeceği kararnameler yukarıdaki hükümlerin:

I - Askeri memur ve müstahdemine

II - Müstemlekâta bulunan devlet memur, müstahdem ve amelesine

III - Müstemlekât ile 1 inci maddede tadat edilen ve kolonilerde kâin olan kollektivitelere bağlı memur, müstahdem ve ameleye sureti tatbikim tanzim edecektir.

Madde 28 — Bu kararnamedeki ahkâma mübayin bilcümle hükümler mülğadır.

Madde 29 — Ceridei resmîyede neşredilecek olan bu kararname müfadinın tatbikine Başvekil, Maliye Vekili ve alâkalı her Vekil memurdur.

Bu projeler etrafında yapılan münakaşalar ve tenkidler pek hararetli olmuştur. Sol firkaların ekseriyetine dayanan hükümet memur statüsünün ıslahında oldukça sola kaçan bir siyaset takip etmiştir. Münevver işsizliğini azaltmak için bir elde toplanan muhtelif maaş ve ücretleri parçalamak ve genç münevverlere iş sahaları açmak esaslı bir gaye olarak kabul edilmişti. Bir taraftan da devletin umumî masraf bütçesi üzerinde ıslahat yapmak icap ediyordu. Bu sebeple memur meselesi bir rejim meselesi olmuştur.

Kabul edilmemekle beraber, Fransadaki memur rejiminin son tekâmül seyrini tebarüz ettirmek maksadile metinlerini aynen naklettiğimiz bu projelere G. Feze tarafından çıkarılan «Revue du Droit public et de la Science politique» mecmuasında yapılan hücum çok sayanı dikkattir. Bu sebeple bu yazının muhtelif kısımlarını aşağıya naklediyoruz.

«Bu projelerin tetkiki şunu gösterir ki bunları tanzim edenlerde «memuriyet» fikri hakkında en küçük bir bilgiye rastlamak imkânsızdır. Sanki bütün düşünceleri devlet memurundan sefalet ve mihnete mahkûm hakikî bir parya meydana çıkarmak olmuştur.

«Cumhuriyet rejiminde memuriyet fikri vazifenin müsabakalarla seçilmiş en ehil kimselere verilmesini tazammun eder. Bu şekilde intihap olunan kimseler bütün hayatlarınca gayret ve sadakatle ifayı hizmet ederler. Fakat bu irtibat hiç bir suretle bir esaret vaziyeti değildir. İstiklâllerini kaybetmek şöyle dursun, aslî vazifelerinin hüsnü suretle cereyanına halel vermemek şartile ayrıca şahsî faaliyet gösteribilirler.

Cumhuriyet idarelerinde, âmme vazifelerinin esas prensibini teşkil eden bu nokta projeleri tanzim edenler tarafından külliyyen unutulmuş, daha doğrusu tamamen bertaraf edilmiştir. İşte projenin esaslı maddelerinden alınmış bir kaç misal:

«Ücretlerin temerküzüne ait projenin birinci maddesine göre filen ifayı vazife etmekte olan memur (devlet, departman, kommün, müstemleke) maaşının tediye emrini tanzim eden idare tarafından verilecek olursa olsun bir ücret alması memnudur. Her memurun bir fişi olacak ve bunun üzerinde yalnız maaşı değil, herhangi bir umumî idareden ve hattâ eşhası hususiyeden aldığı para da yazılacaktı. Bu prensiplerin tatbiki şu neticeleri veriyordu. Bilfarz sene başında posta müvezzilerinin evden eve dolaşarak yılbaşı bahşişlerini istemeleri ötedenberi teessüs etmiş bir âdettir. Bundan böyle müşterilerine, «Bana vereceğiniz bahşişi lütfen P. T. T. idaresine yatırır mısınız.

İdare bu bahşişleri vermek veya kendisi için muhafaza etmek hususunu takdir edecek ve ona göre ismime bir tediye emri tanzim edecektir.» Şurası muhakkak ki halk bir hakkı takdir neticesi idarece alıkonmak muhtemel olan bir meblâğı posta idaresine yatırmağı terviç etmiyecektir.

Başka misaller de zikredebiliriz. Maaşına zamimeten beş on kuruş kazanmak için tüccar defteri yazan mütevazi büro memuru şiddetli bir rejime tâbi tutulacaktır. Yani hakkında tatbik edilecek hüküm kat'î ve mutlak bir memnuiyetten ibarettir. Kanun projesini tanzim edenlerin fikri belki de memuru muntazam meşgalesinden ayırıp kahve ve gazinoya sevk etmek, boş zamanlarını kâğıt veya bilârdoya hasrettirmektedir!

Fakülte profesörlerini nazarı itibare alalım. Malûm olduğı üzere Tıp Fakültesi profesörleri şimdiye kadar faaliyetlerinin bir kısmını hastalarını tedaviye, ehemmiyetli vakalarda, cerrahî müdahâlâtta bulunmağı hasrederlerdi. Bundan böyle tedavi ücretleri Maarif Vekâletine yatırılmış olsa dahi, mesleklerini ifa etmekten menedileceklerdir.

Pek tabîî olarak Hukuk Fakültesi profesörleri de icrayı vekâlet etmekten men olunacaktır. Lise muallimleri de hususî ders veremiycekler ve talebelerini hususî tedrisat muallimlerine göndereceklerdir.

Keza memurların, para mukabilinde, gazetelere siyasî makale ve etüdler neşretmesi de men edilecektir.

Mümasil ahvali saymak mümkündür. Görülüyor ki, memurlar, para getirecek mahiyette bir işle meşgul olmaktan sureti kafiyede men olunmuş veya ellerine geçecek paranın müsaderesi rejimine tâbi tutulmuş bulunuyorlardı. Sayısı bir milyonu bulan memurlar böyle bir hakarete, daha doğrusu soygunculuğı maruz bırakılacaklar mıydı?. Bu rejim tatbik edilseydi netice muhakkak surette devlet hizmetlerinden en ehil kimselerin çekilmesi olacaktı. Değerli, seciyeli, istiklâlîne düşkün hangi adam, devlet hizmetlerinin hüsnü suretle cereyanı için hiç bir fayda olmyan bu esarete katlanabilir. Tekrar edelim ki

yegâne amelî netice, memurların fikrî ve ahlâkî sukutundan ibaret kalacaktı. Yoksa demokrasi rejiminde, âmme hizmetlerinin tensikî memurlarla bilâ fasıla temasta bulunan âmme için en mühim mesele olduğu unutuluyor muydu?.

Bundan maada bu projeler sureti kafiyyede gayri kanunî idi. Hükümet, memur statüsüne, müsadereli, şahsî faaliyetten mahrumiyeti ithal etmek için kimden salâhiyet almıştı. Memur rejimini değiştirmek istiyor idise bunu el altından, kararname yolile değil, serbest münakaşa yolile, ve teşri kanalından açıkça yapılmalı değil miydi?. Gerçi memurlar için Devlet Şûrasına müracaat etmek pek kolaydı. Ancak yapılan haksızlığın tamiri için yine zaman geçecekti. Kaldı ki salâhiyetin tecavüzü hakkındaki bu dosyalar Devlet Şûrası tarafından alâkadar Nazırlara tevdi edilince bunları uzun müddet yanlarında alıkoyarak işi istedikleri gibi yavaşlatabilecekleri. Bu vaziyette efkârı umumiyenin tahrik edilmesi bir zaruretti.

Kanuniyet endişesinin ekseriyetle bertaraf edildiği bu karışıklık devresinde matbuat, hürriyetine sahip bulunduğu müddetçe herkesin serbest fikrini söyleyebileceği, memurlar aleyhinde hazırlanan müsadere ve esaret projelerini meydana çıkaracağı bir kürsü olarak addedilmek lâzımdır. Nitekim bu işde de bu yoldan başka çare kalmadı.

Maliye Nezaretine ait projelerden birinde, mütekaid memurların vaziyeti, kendisini daha şiddetli bir kayıd ve rapt altına koymak fikrile ve aynı müsadere mülâhazalarından mülhem olarak tadil edilmişti. Bilfiil vazifesini ifa etmekte olan memur istifa suretile yeni rejime tâbi olmamak imkânına malik bulunduğu halde, aynı imkân mütekaid memurlara tanınmamıştı. Yani kıdem tekaüdiyesinden vazgeçmek hakkına malik değildir. Müebbeden sefil bir vaziyette kalmak mecburiyeti kafiyesinde bulunuyorlardı. Hulâsa şahsî serveti olmıyan her mütekaid yoksulluğa ve atalete mahkûm idi. Fikrî kabiliyetleri, bedenî iktidarı ne olursa olsun, üstüne teveccüh eden aile barı ne

kadar ağır bulunursa bulunsun hükmü yoktu. Kendisine gayri kâfi bir haddi azamî tesbit edilmişti. Hiç bir sebep ve suretle bunu aşamazdı. Netice itibarile bu rejim müebbed bir sefalet rejimiydi.

«Bu projeler, kommünist ihtirasları ve münevver kinlerinden mülhemdi. Bu hususta fikri sorulan muhtelif Nazırlar cevap vermekte istical etmediler. Zira şimdiye kadar sormağa lüzum görmedikleri umumî efkârı, daha doğrusu umumî efkârın reaksiyonunu bekliyorlardı. Bu reaksiyon gayet kat'î ve umumî oldu. Hürriyetin, terakkinin ve umumî nizamın taraftarları ve ferdî mülkiyetin müdafileri, memurların vaziyetine yapılan tecavüzü şiddetle protesto ettiler.»

15 teşrinievvel 1936 da Maliye Nazırını ricat ederek atideki tebliği neşretti.

«Başvekâlet ve Maliye Nezareti bazı gazetelerin, efkârı umumiyeiy teşvik maksadile maaş ve ücretlerin içtimai hakkında neşretmekte oldukları yazıları kaydı ihtiyatla karşılamalarını halka bildirir. Bugüne kadar hiç bir metin tesbit edilmemiş, ve meseleyi tetkike memur komisyon ancak bir takım avan projeler hazırlayarak alâkadar nezaretlerin fikirlerini sormuştur. Cevaplar kemali itina ile tetkik edildikten sonradır ki projeler kaleme alınarak heyeti nuzzare verilecektir. Binaenaleyh azamî tedbir ve teenni ile hareket olunacağında şüpheye mahal yoktur. Mevzuubahs tedbirlerin kâffesi liberal bir zihniyetle ittihaz edileceği gibi, hükümetin haiz olduğu vekâlet hudutların aşması da kat'iyen varid değildir. Hulâsa, hükümet deruhte eylediği vazifeleri Parlmanın müsaadeleri dahilinde intaç edecektir.»

XVI NETİCE

Fransadaki memurların bugünkü vaziyeti hakkında son sözü söylemek için meseleyi iki kısma ayırmak lâzımdır:

- 1 — Memurların tâbi olduğu hukukî rejimin kıymeti,
- 2 — Memurların maddî ve manevî vaziyetleri.

1 — Fransadaki memurların tâbi olduğu hukukî rejim hakkında söyleyeceğimiz son söz bu rejimin her türlü vahdet ve insicam fikrinden uzak bulunduğudır. Fransada «memur statüsü» nden bahsetmek mümkün değildir. Daha ziyade muhtelif memur statüleri mevcuttur. Bittabi bu vaziyet bazı müsavatsızlıklara yol açmış, müşabih ve mümasil vazifeleri gören memurlara birbirinden farklı garantiler verilmesini intaç etmiştir.

Bununla beraber bu statü tenevvüü bazı faydalar doğurmaktan da hali kalmamıştır. Muhtelif grup memurlar müstakil bir mahiyet kazanmışlardır. Bundan da bir çok kolaylıklar doğmaktadır. Gençler girecekleri meslekleri intihap hususunda bir çok avantajlara sahip olmaktadır.

Fakat statülerde tenevvüün tevliid ettiği ufak tefek faydalara mukabil büyük zararları da olduğu aşikârdır. Bu sebeple bugün Fransada hâkim olan cereyan memurların hukukî rejimini tevhid etmektir. Bunun birinci safhası her dairede tatbik edilecek usul ve kaidelerin vahdetini temindir. İkinci safhayı da muhtelif nezaret ve dairelerin statüleri arasındaki birlik teşkil edecektir.

Bu tevhid cereyanı bir çok muhalefetlerle karşılaşmaktadır. Muhtelif siyasî cereyanlar, mütemadiyen değişen kabinelerin kararsızlığı bu hususta kat'î bir neticenin istihsalini tehir etmektedir.

Esasen Fransız esprisi ve Fransız karakteri tam bir vahdet ve tam bir disiplin fikrini kabul etmez. Bu sebeple bu mücadelenin daha uzun müddet devam etmesi ve Fransız memurininin muhtelif hukukî statülere tabiiyeti rejiminin eski kuvvetini muhafaza etmesi beklenebilir.

Fransada memuriyete girme meselesinde tam bir musavtın ve serbestinin mevcudiyetini hiç kimse inkâr edemez. Herhangi bir ferd devletin en yüksek mertebesine kadar çıkmak fırsatını haizdir. Fransada diğer bazı memle-

ketlerde olduğu gibi bir memur aristokrasisinin teessüsü mümkün olamamıştır.

Gerçi bazı nezaret ve dairelerin statülerinde gayri bir tayin ve terfi ahkâmı mevcuttur. Yine aynı surette tayin ve terfi hususunda himayecilik sistemi mühim rol oynamaktadır. Fakat bu tenkidleri tamim etmemek, tabii bir bünyenin mutad hastalıkları şeklinde telâkki etmek lâzımdır. Himayecilik Fransada daima takbih edilmiş, bu müzmin derde mütemediyen çare aranmış durmuştur.

Fransız memurlarının tâbi olduğu hukukî rejimin en esaslı karakteri meslekteki istikrar ve daimiyettir. Bu da geniş garantilerle Devlet Şûrası ile tahtı temine alınmıştır. Hiç bir memleket Fransız Devlet Şûrasının memurlar üzerinde oynadığı hayırlı ve himayekâr nüfuz ve tesire nail olamamıştır.

II. Fakat bütün bu garantiler memur hayatında yalnız başına bir refah ve muvaffakiyet havası yaratmaktan uzaktırlar. Aynı zamanda memura maddî ve maneî avantajlar temin etmek lâzımdır.

Fransız memurlarına verilen avantajlar bu bakımdan kâfi midir?

Bu sorunun cevabını ararken iki noktayı tefrik etmek icap edecektir.

Manevî avantajlar bakımından şurasını işaret etmek lâzımdır ki Fransada memurun eskiden haiz olduğu prestij bugün gittikçe azalmaktadır. Bunun sebebini bir taraftan hususî teşebbüsattaki maddî kazanç farklarında ve hayatın materyalist telâkkisinde, diğer taraftan âmme hizmetlerindeki günü geçmiş metotlarda aramak icap eder. Bu prestij buhranının tabii neticesi de iyi elemanların devlet hizmetlerinden çekilmesi olmuştur. Fakat devası mütemediyen aranan diğer mühim bir derd daha vardır: Maaşlar..

Yukarıdaki fasıllarda görüldüğü gibi bugün Fransadaki orta ve yüksek derecedeki memurların maddî vaziyetleri personel istikrarını ve memur prestijini koruyacak

bir halde olmaktan uzaktır. Son seneler zarfında maaşların arttırılması için devamlı teşebbüsler yapılmıştır.

Bununla beraber hususî teşebbüslerde çalışanlara nisbetle orta bir hayat seviyesini kabul eden Fransız memuru herhangi bir servete nâiliyet hususundaki imkânsızlığa mukabil hiç bir memleketin memur rejiminde tesadüf edilmeyen bir istikrara ve hukukî garantilerin himayesine mazhar olmuştur.

— Fransız Memur Rejiminin sonu —

Hasan Şükrü ADAL

Kısa İdarî haberler

Umumî idareler, Teşkilât.

Fransada, «Devlette reform», «İdarede reform» meselesi bir kaç senedenberi bütün fikirleri işgal eden ehemmiyetli bir mevzudur. Bu hususta cildlerle kitaplar, yüzlerce makaleler yazılmıştır. Halâ da bu mesele etrafında hararetili münakaşalar cereyan etmektedir.

M. Lucien Barois'nin Travail et Nation'da çıkan bir makalesinin bazı kısımlarını, ehemmiyetine binaen, alıyoruz:

M. Barois bir asırdan fazla devam eden bütün müesseselerin, teşebbüslerin ıslahını ileri sürüyor. Zira:

I. — Bir asır zarfında üç nesil gelip geçmiştir. Yaratıcı ve kurucu nesil için tatbik edilen metinler ikinci nesil için demode, üçüncü nesil için de tatbiki imkânsız bir hale gelmiştir.

Nesilden nesle değişen çalışma şeraiti ve insan zihniyeti ve karakteri üzerindeki tahavvülât bu tadilâtı zarurî kılmaktadır.

II. — Aynı surette teşebbüsler, bilhassa devlet bir asır zarfında İçtimaî gayesini değiştirmek mecburiyetinde kalmıştır. Bir çok yeni hizmetler eskisine ilâve edilmiş bulunduğundan bunlar arasında bir insicam, bir vahdet temini imkân altına alınmazsa intizamsızlık ve anarşi mukadderdir.

Evvelce, devletin vazifesi, dahilde ve hariçte, bilhassa siyasî idi. Bu eseri tamamlamak için de malî bir gaye takibi icap ediyordu: Vergilerin tahsili..

Bu hizmetlere İçtimaî, İktisadî hizmetler ilâve edildi. Fakat teşkilât bakımından yeni bir hareket zarureti anlaşılamadı. Hizmetler arasındaki faaliyet tevezzüü rasyona-

lize edilmedi. Bu muhtelif hizmetlerin murakabesi çok muğlak bir hal aldı.

III. — Sâyin maddî terakkilerini takip etmek için..

Çalışma saatleri değişti. Telefon, hesap, yazı makineleri iş şeraitinin tamamen tahavvülüne sebep oldu.

Binaenaleyh bu yenilikleri her hususî vaziyete tatbik etmek için mahsus teşkilâta ihtiyaç vardır. Fransız idaresinin hizmetlerini modernize etmek için zarurî gayreti göstermediğini söylemekle mübalâğa etmiş olmayız.»

Bundan sonra M. Barois hizmetlerin yeni bir tevezzüünü yapıyor.

«Hâdise bazı faaliyetlerin dağıtılmasını, ve buna mukabil yenilerinin doğmasını icap ettirecektir.

Bu tevezzüü hazırlıyan muhtelif âmiller vardır:

a - İnsan meselesi.

b - Yer meselesi.

Şurası aşîkârdır ki Hava, Kara, Bahriye Nezaretleri Millî Müdafaa Nezareti altında toplanmalıdır. Ticaret, ziraat, müstemlekât, Millî Ekonomi Nezaretinin üç şubesi halinde çalışabilir.»

M. Barois, hizmetlerin «yeniden teşkilâtlanması» hakkındaki fikirlerini izah ettikten ve tekliflerini yaptıktan sonra İdarî reformun iki nevi tadili icap edeceğini söylüyor:

1 - Çalışma yerlerinde,

2 - Personel statülerinde.

1 - Gayri müsait çalışma mahallerinde iyi bir iş beklemek imkânsızdır. İdarenin içinde çalışmak mecburiyetinde kaldığı bütün bu yerler geçen bir asır zarfında meydana gelmiştir. Ve bugünkü çalışma şeraitine ve hizmetlerin tevezzüüne müsait değildir.

2 - Memur statülerinde yapılacak ıslahat eski tayin, terfi metodları yerine bugünkü metodları, iş verimini, hizmette müsmiriyeti gaye bilen usulleri ikame etmek demektir. Bunun için de her dairenin ayrı ayrı tatbik ettiği

statüler yerine merkezileştirilmiş, tevhid edilmiş tek bir statünün zarureti aşıkârdır.»

Felemenkte memur:

Rotterdam Yüksek Ticaret Mektebi idare profesörü M. A. Koehna «Kommün demokrasisinde memur» ismi altında neşrettiği bir broşürde Felemenkte memur meselesini tetkik etmektedir.

Bu profesöre nazaran Felemenkte memur meselesi tam bir tanzim amelîyesine tâbi tutulmuş değildi.. Yalnız tekaüdlük (kanun ile) ve maaşlar (kraliyet dekresi ile) bir nizam altına alınmış bulunuyordu. Vilâyet ve kommün kanunları ancak vilâyet ve kommün memurlarının maaşlarından bahsetmektedir. Bu vaziyet umumî bir tanzim amelîyesi ihtiyacının hissedilmesinden neş'et etmiş bir keyfiyet değildir. Profesör Felemenkte 1929 memurun kanunu neşredilinceye kadar cereyan eden hareketleri ileri sürmektedir. Bu kanun idarenin memurları ile olan münasebetlerini tanzim etmektedir. Fakat aynı ehemmiyeti haiz olan diğer bir mesele, memurların idareye karşı olan vaziyetleri de dikkatle tetkike değer

Demokratik bir esas üzerine kurulmuş teşkilât içinde memurun rolü nedir? Mevzuat bu hususta sakit bulunmaktadır. Belediye kanununda bile orta derecede ehemmiyeti haiz bir kommünde görülecek her nevi resmî işler hususunda sarîh hükümler yoktur. M. Koelman bu mevzu üzerinde yapılan bazı etüdlere hatırlatmaktadır.

İdare ajanlarının mesaisi daima ikinci plânda kalmakta ve bu gerek kommün için ve gerek memurlar için müşkülâtı mucip olmaktadır. Profesör bu mesele etrafında, diğer memleketlerdeki cereyanları tetkik ediyor. İngilteredeki merkezîyet ve komisyon sistemleri memurlara bu komisyonlara tahsis edilen sahada teknik yenilikleri isbat etmek imkânını vermektedir.

Fransada, merkezîyet sistemi mahallî arzulardan ve teşebbüslerden mülhem bir kommün hayatının inkişafına

pek müsait görünmüyor. Paris en küçük bir Felemenk kommününün malik olduğu salâhiyetlerden daha azına sahip bulunmaktadır.

Felemenkte bütün mes'uliyeti deruhde eden kommünlerin merkezi idaresidir.

Profesör Felemenk demokrasisinde memurla halk arasında beraber başarılması lâzım gelen bir çok vazifelere işaret ediyor. Bu vazife düalizm'i içinde mütehassıs memurun rolünü tebarüz ettiriyor. Memurlar bilmelidir ki idare yalnız iyi işliyen bir «şekil» değil, halk tarafından takdir edilmesi ve kabul edilmesi lâzım gelen bir sanattır. Gerek halk ve gerek memurlar aynı sanat için çalıştıkları fikrine beraberce bağlanırlarsa bu sentez içinde bir kommün demokrasisinin inkişafına tahakkuk etmiş nazarile bakılabilecektir.

Muhtelif memleketlerin umumî idarelerinde kadın:

Geneve'de çıkan **Le Mouvement feministe** 17 Avrupa ve 5 Amerika devletinde yapılan bir anketin neticesini «Umumî idarelerde kadınlar» başlığı altında neşretmiştir. Mühim kısımlarını alıyoruz:

«Kadın ve erkek arasında idari vazifelere kabul meselesindeki müsavat son asırda kadınlar arasındaki tahsil inkişafının neticesidir. Üniversiteye giren kadınlar, resmî vazifelere kabul imkânını veren bütün diplomaları elde etmişlerdir. Harp esnasında mes'ulüyetli vazifeler deruhde ederek bu husustaki kabiliyetlerini isbat etmişlerdir. Nihayet Milletler Cemiyeti paktı her nevi müesseslerdeki vazifelere erkek ve kadın farkı gözetmeksizin memur alınmasını kabul etmiştir.

Bazı memleketlerde kadın ve erkek arasında yapılan tefrik küçük bazı istisnalarla devam etmektedir. Bu kabil memleketlerde kadınlar pek küçük memuriyetlere kabul edilmekte, fakat daha yüksek vazifelere geçme imkânı verilmemektedir.

Memuriyetin yalnız erkeklere tahsis edildiği bazı memleketlerde kadınlar bu vazifelere yavaş yavaş kabul edil-

meğe başlanmışlardır. Bazı vaziyetlerde yeni siyasî rejimler, hukuk müsavatını kabul etmedikçe esas teşkilât kanunlarında kadınların da resmî vazifelere alınacağı tasrih edilmektedir. İspanya ve Brezilya bu kabil memleketlerdendir.

Vatandaşlar arasında cinsiyet farkı gözetilmeksizin kabul edilen müsavatın hukukî bir esas olarak kabul edildiği ve bütün vazifelerin kadınlara açıldığı memleket de Sovyet Rusya, Polonya, Çekoslovakya'dır.

Şimal memleketlerinde mevzuat, sosyal örf ve âdetlerin batı inkişafını takip etmiştir. İdarî vazifeler kadın namzedlere, müracaat vaki oldukça açılmaktadır. Bu vaziyet bu memleketlerde umumî vazifeler hakkındaki nizamatta istisnâî halleri göstermektedir. Tecrübeye istinad eden bu sistem şüphesiz sağlam bir karakteri haizdir. İstisnalar orduda, çömrüklerde, adlî poliste tatbik edilmektedir.

Norveçte, kadınlar kabine azalığından istisna edilmişlerdir. Finlândiyada kadınlara men edilen bazı vazifeler mevcut ise de açık olanlar da yok değildir. Bunlar, kadınlar hapishanesinde gardiyanlık, hocalık, ziraat hizmetlerinde müfettişlik, kız mekteplerinde jimnastik müfettişliği, kız mekteplerinde muallimlik, müdürlük, millî müdafaa ve sıhhat nezaretlerinde memuriyet ve sairedir. Nakliyat ve seyrüsefer işlerine gelince Finlândiyada bir kadın bir istatistik şefi olabilmektedir.

Amerikada 5 birinciteşrin 1934 de tadile uğrıyan bir nizamnameye tesadüf ediyoruz: «Namzedler arasında cins farkı gözetilmeksizin...» Bu madde eskidenberi devam eden bir âdeti, otomatikman erkekleri tercih usulünü bertaraf etmek için vazedilmiştir.

Nasyonal sosyalizmin teessüsünden sonra Almanyada, teşkilâtı esasıye kanunlarında kabul edilmiş olan kadın ve erkek müsavatı geri alınmıştır. Memur statüsü hakkında 30 haziran 1933 Alman kanunu bir kadının ancak 35 yaşından sonra daimî memur olarak kabul edilebileceğini tasrih etmektedir.

Yeni rejimin teessüsünden sonra kadınlar prensip itibarile âmme hizmetlerinden çıkarılmışlar veya tâli memuriyetlere nakledilmişlerdir. Yalnız ikinciteşrin 1933 tamimi bu hususta zaruret olmadıkça, işlerin aksamasına meydan verilmeyerek tasfiye ameliyesinin ona göre tanzimini ve kadınların hukukî vaziyetlerini hesaba katılarak himaye edilmesini âmirdir.

Kadınların bilhassa çalışabilecekleri sahalar da tayin edilmiştir. Çocuk terbiyesi ve tahsili.

İtalyada da aynı vaziyet hâkimdir. Bir kararname 1933 denberi kadınların âmme hizmetlerinde çalışmaları meselesini tanzim etmiş bulunmaktadır. Bu kararname ile merkezi idarelerde çalışacak kadın memurların yüzde nisbeti tesbit edilmiştir: Yüksek vazifeler için yüzde beş, orta dereceler için yüzde 15, aşağı dereceler için yüzde yirmi..

Bazı memleketlerde kadınların memuriyetlere ademi kabulü kanunen tesbit edilmiş değildir. Hiç bir memnuiyete rastlamamakla beraber bazı vazifelere hiç bir kadın tayin edilmiş değildir. Meselâ İngilterede 1919 kanunu kadınların devlet dairelerinde çalışması memnuiyeti kaldırılmıştır. Fakat tercih meselesi mevzuubahs olduğu zaman teamül daima eski muhariblerin kabulünü istilzam etmektedir.

Fransada kadınların hukukî vaziyeti her dairenin statüsüne göre değişmektedir. Bu tehalüf yalnız metinler arasındaki farklardan değil bazan aynı metnin muhtelif şekilde tefsirinden doğmaktadır. Aşağıdaki nezaret ve dairelerin kadınların memuriyetlere kabulü meselesinde müsavat prensibi hâkimdir:

Maarif, Ticareti bahriye, Nafia, Polis Müdürlüğü (bürolarda)..

Diğer bir çok daireler askerî hizmeti ifa mükellefiyeti aramaktadırlar.

İlerleme meselesinde kadınların terfi hakları pek mahduttur. Bir kaç istisnadan sarfı nazar daima aşağı derecelerde kalmaktadırlar.

Maaş meselesi.

Beynelmilel bir kabule mazhar olan müsavi maaş prensibini tatbik eden memleketler şunlardır: Brezilya, Kanada, Danimarka, Amerika, Finlandiya, İtalya, Polonya, Çekoslovakya, Rusya ve İsviçre...

Fransada ve Belçikada muhtelif kongrularla kazanılan vazifeler için maaş müsavata kabul edilmekle beraber cins farklarına göre maaşın değiştiği bazı memuriyetler de mevcuttur.

İngilterede, Norveçte, ve İsviçre maaş müsavata tanınmamıştır.

Evlenmede vazifenin muhafaza edilmesi veya mecburî istifa.

Bazı devletlerin bilhassa Anglo - Sakson devletlerinin teşkilâtı evlenmiş kadın memurların istifasını prensip olarak kabul etmiştir. 1920 ye doğru bu kaide merkezî Avrupadan kaybolmuştu. Bugün tekrar tesis edilmiştir. Almanyada, kadın muallimler, kadın hekimler evlendikleri zaman vazifelerinden ayrılırlar. Yalnız 1933 birinci teşrin tamimi bu gibi meselelerde kadın memurların vazifelerinden ayrılırlarken daimî ve kâfi bir geçinme imkânını elde etmiş olmasına dikkat edilmesini âmiridir.

Bir çok mevzuat, bilhassa Felemenkte kanunlar mecburî istifanın beraber yaşanan evliliklerde tatbik edileceği hakkında hükümler vazetmiştir. Aile geçindiren kadınlar bundan müstesnadırlar. Bundan başka Felemenkte 45 yaşını geçmiş bir kadın memur olabilmektedir.

Polonyada kadınların evlendikleri esnada istifaya tâbi tutulacakları hakkında dekre o kadar büyük itirazlara, gürültülü münakaşalara yol açmıştır ki hükümet nihayet bu dekrenin ilânını tehir etmek mecburiyetinde kalmıştır.

Fransada, İtalyada, Norveçte, Finlândiya ve Danimarkada memur olan evli kadınlar vazifelerine devam ederler. Çekoslovakya demiryolları idaresi eski bir Avusturya kaidesine tâbidir. Bu kadideye göre kadın me-

murlar evlenmek istedikleri zaman memuriyetlerinde kalmak fikrinde iseler bu arzularını bir istida ile bildirirler. Bu istidalar her zaman kabul edilmez. Fakat ihbarsız evlenmelerde istifa mecburî bir hal almaktadır.

Evli kadınların memur olabileceklerini kabul eden memleketlerde karı kocanın aynı şehirde vazife görebilmeleri için kolaylıklar düşünülmüştür. Bu hususta mevzuatta kâfi hükümler mevcut olmamakla beraber memurun ait olduğu vekâlet bu vaziyeti hesaba katmak mecburiyetindedir.

Lohusalık izinleri.

Washington konferansı umumî idarelerde çalışan kadınlar hakkında bir karar vermiş olmamakla beraber evli memur kadınların vaziyetleri üzerine müessir olmaktan da hali kalmamıştır. Bu konferansın koyduğu prensip ve kaideler beynelmilel muhitte iyi bir makes bulmuştur. Kabul edilen esas şudur: Ana olan memur kadın vaz'ı hamilden evvel altı hafta, ve çocuk doğduktan sonra da altı hafta mezuniyet verilecektir. Bu mezuniyet esnasında kadın memur maaşını tam olarak alacaktır. Maaşı 6000 frangı geçtiği veya karı kocanın geliri 10,000 frangı geçmediği takdirde ikramiye verilmek iktiza eder. Çocuğunu emziriyorsa her gün yarım saatlik iki istirahat hakkı vardır.

Konferansın mukarreratını tasdik eden bir çok devletler bu hükümleri umumî idarelerde de tatbik etmektedir. (Arjantin, Brezilya, Küba, İspanya) bilâkis bazı devletler bu esası kabul etmemişlerdir.

Fransada olduğu gibi bazı devletlerde ana olan kadın memurlara her çocuk için ikramiye verilmek gibi bazı avantajlar da temin edilmiştir.

Bir çok memleketlerde ana olan memurlar çocuklarının yetiştirilmesi ve terbiyesi ile meşgul olmak mecburiyetinde kaldıkları devrede vazifelerinden ayrılmak hakkına maliktirler. Danimarkada kadın memurların maaşlarını da aynı münasebetle tenzil ettirmek suretile çalışma saatlerini azaltmağa müsaade edilmiştir. Yalnız bu müddet devamlı olmamalıdır. (Bir yıldan aşağı değil).

Kadın memurların tekaüd meselesinde en çok avantaj temin eden memleket Fransadır.

Tekaüd yaşı.

Ekseriya kadın memur ile erkek memur arasında tekaüdlük itibarile umumî bir fark gözetilmemektedir. Bir çok memleketlerde kadınların tekaüd yaşı beş sene aşağı olarak kabul edilmiştir.

MAHALLÎ İDARELER:

M. Jean _ Daniel Herre, «Fransada küçük kommünler meselesi» ismi altında neşrettiği bir broşürde küçük kommünlerin mahzurlarını tetkik etmektedir.

Evvelâ, içtimai ve İktisadî bakımdan bir çok şekiller vardır. Küçük bir kommünün mahsullerine pazar bulamadan, ticaretsiz yaşaması çok güçtür. Gençlerin büyük şehirlere karşı olan alâkası küçük kommünlerin İçtimaî hayatına mühim tesir icra eder.

Diğer taraftan, İdarî mahzurlar kommünün bütün İdarî hayatında kendisini gösterir:

- I — İyi İdarî organlara malik olmağdaki müşkülât.
- II — Kommün hizmetlerinin idaresindeki müşkülât.
- III — Kommün bütçesindeki müşkülât.

Bu mahzurlar, bir memlekette küçük kommünlerin adedi çoğaldığı nisbette artar: İktisadî tehlike: Arazinin terki. İçtimaî tehlike: Köylerin boşalması, büyük şehirlerin inkişafı. Nihayet kommünün kendi kendisini idare edememesi tehlikesi başgösterir.

Fransa bugün hakikî bir küçük kommünler meselesi karşısındadır. 1926 da beheri 100 nüfustan aşağı 2,097 kommün vardı. Bunların 354 nün nüfusu 50 nüfustan aşağı idi. 1931 de nüfusu 100 den aşağı olan kommünlerin miktarı 2,355 i buldu. Bu miktardan 398 inin nüfusu da 50 den azdı. Görülüyor ki beş sene zarfında nüfusu 100 den az olan 258 kommün artmış oluyor.

Küçük kommünler meselesi devlet için de bir tehlike teşkil etmektedir. Zira bu küçük kommünlerin çoğalması bir çok neticeler doğurmaktadır.

I— İdarî netice: Bu kommünler üzerindeki devletin vesayeti genişleyecektir. Bu devlet ajanları için mühim vazifeler husule getirecek, bunun da malî in'ikâsları olacaktır.

II — Malî netice: Vesayet masraflarının tezayüdü ile beraber devlet yalnız başına yaşama iktidarında olmayan bu kommünlere malî yardımda bulunmağa mecburdur.

III — İçtimaî, İktisadî netice: Nihayet küçük kommünlerin çoğalması şehir halkının tezayüdü ve köylerin boşalmasından başka bir şey demek değildir.

Bu kadar vahim neticeler doğuracak bir meselenin hüsnü suretle halli şüphesiz zarurîdir. Bu küçük kommünler meselesi karşısında devletin muhtelif vazifeleri vardır:

I — Devlet, inhitat derecesine gelen küçük köyleri canlandırmak için İçtimaî ve İktisadî bir siyaset takip etmelidir.

II — Devlet, tam bir İdarî reform hareketine girişmelidir. III senesi kanunu esasisi devrinde tatbik edilen bir kanton teşkilâtı kurulabilir. Bu teşkilâtın bütün İçtimaî bünye üzerinde yapacağı tesir düşünülecek olursa, kolay kolay kabul edilemeyeceği muhakkaktır. Fakat bu reformun esaslı bir ıslahat programı olduğu da muhakkaktır.

III — Devlet, İdarî bir reform yapmaksızın mevcut kanunların çerçevesi dahilinde hareket edebilir. Bu yoldan çok küçük kommünlerin adedini azaltmak mümkündür. Bu ya ilga suretile, yahut salâhiyet ve şahsiyetleri azaltılarak, binnetice ortadan kaldırma suretile veya küçük kommünlerin birliğini temin suretile yapılabilir.

Yalnız şurasını da hesaba katmak lâzımdır ki küçük kommünler meselesi, yalnız İdarî bir mesele değildir. Küçük kommünlerin mevcudiyeti ve inkişafı muhtelif

sebeplere tâbidir. Bu bilhassa yeni bir medeniyetin neticesidir. Endüstri hayatının inkişafı; makinenin ve elektriğin rolü, ziraî mıntakalarda tesirini göstermiş, köylerin eski içtimai şeraiti tamamen değişmiştir.

Köylerden, şehirlere doğru başlıyan insan akımı kommün hayatı üzerinde fevkalâde bir tesir icra etmekten hali kalmamıştır.

Binaenaleyh vazii kanunun bütün bu mudil avamili hesaba katarak küçük kommünler meselesini ele alması icap etmektedir. Bütün bu hal suretlerinde ilk düşünülecek şey, vaktile Cambaceres'in Convention'da söylediği şu sözlerde mündemiçtir:

«Kommünler, arazi ve nüfus birliği sebeble, ailenin ihtiyaçlarını mürakabeye çağrılacak büyük bir hemşeri kütlesini ihtiva etmelidir. Aynı zamanda ve vakitten kaybetmemek için kommün arazisinin kommün merkezlerinden çok uzaklara kadar dağılmaması da tahtı temine alınmalıdır.»

Mesele değişmemiştir. Fakat nakil vasıtalarının inkişafı ikinci şartın ehemmiyetini azaltmıştır. Birinci şart, yani nüfus meselesi küçük kommünlerin mevcudiyeti için kâfidir.

H. Ş. Adal

